

Hrvatska tradicijska baština online: stanje i mogućnosti

U članku se na temelju istraživanja mrežnih stranica hrvatskih etnografskih muzeja, muzeja, udruga, vjerskih zajednica i privatnih kolekcionara koji prikupljaju i čuvaju etnografsku građu, narodnih knjižnica koje imaju zavičajne zbirke, službenih stranica institucija državne uprave i lokalne samouprave te turističkih zajednica, nastoji prikazati stanje dostupnosti hrvatske materijalne i nematerijalne tradicijske baštine na webu. Prikazuju se malobrojni primjeri dobre prakse koji većinom nisu rezultat institucionalne skrbi za tradicijsku baštinu već djelovanja kreativnih pojedinaca i udruga. Rezultati istraživanja uspoređuju se s online dosezima u drugim segmentima hrvatske kulturne baštine te se ukazuje na neiskorištene mogućnosti komunikacije tradicijske baštine putem weba kao najmoćnijeg medija 'pripovijedanja'.

Ključne riječi: tradicijska baština, prezentacija baštine online, etnografski muzeji, Hrvatska

1. Uvod

Tradicijska baština sastavnica je nacionalne kulturne baštine, a manifestira se u brojnim regionalnim i lokalnim inačicama. Iako je stalno podložna promjenama, pa i nestajanju, snažno je uporište pojedinačnih i skupnih identiteta. S druge strane, komunikacija kulturne baštine u digitalnom obliku, danas pretežito putem weba, razmjerno je novo područje koje otvara niz mogućnosti istraživanja i doprinosu razvoju kritičkog diskursa prema primjeni novih tehnologija u komuniciranju baštine.

Kulturna baština i komunikacija oduvijek su usko međusobno povezane. Tehnološki potpomognuta komunikacija baštine nije nova ideja. Stara je koliko i baština. Bez tehnologija – glinenih pločica, voska, tinte, papira, tiska, uljenih boja, bakropisa, litografije, drvoreza, fotografije, mehanike, analogne i digitalne elektronike, radija, filma, televizije itd. – baština koju danas poznamo ne bi postojala. Tehnologija je ta koja omogućuje stvaranje, pamćenje, reprodukciju i komunikaciju materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara. Tehnologije generiraju nove kodove pristupačnosti, percepcije

i prezentacije, demokratiziraju pristup baštinskim sadržajima omogućujući njihovo slobodno cirkuliranje kroz društvo u mnoštvu inačica i kopija. Svako od tehnologija može se zahvaliti viđenju kulturne baštine iz različitih perspektiva, u različitim interpretacijama i perceptivnim modalitetima. U svaku od tehnologija polagale su se nade da će otvoriti nove kreativne i komunikacijske obzore i pružiti nove mogućnosti učenja o baštini. Komuniciranje putem weba samo je trenutno posljednja karika u tom dugom povijesnom lancu tehnološki potpomognute komunikacije kulturne baštine.

Projekti digitalizacije baštine u nas još uvijek ne obuhvaćaju u znatnijoj mjeri oblikovanje i proizvodnju digitalnih sadržaja, namijenjenih široj korisničkoj zajednici. Zbog financijskih, tehničkih i profesionalnih ograničenja baštinske ustanove daju prednost internoj digitalizaciji u svrhu dokumentiranja građe te stvaranja različitih digitalnih kataloga i obavijesnih pomagala. Digitalna baština, međutim, nadilazi katalošku razinu opisa građe i kontekstualno nam tumači određene kulturne fenomene ili cjelokupne kulture, proširujući funkcionalnost baštine kroz bogatu i snažnu interaktivnost, multimedijalnost te pružajući mogućnost povezivanja i pretraživanja heterogenih baštinskih izvora. Digitalizacija kulturne baštine donosi mnoge dobrobiti, među kojima je, dakako, veliki broj korisnika koji mogu pristupiti digitalnim sadržajima na internetu.

U radu će se istražiti i propitati položaj hrvatske tradicijske baštine u online domeni, kako materijalne, pohranjene u etnografskim zbirkama, tako i nematerijalne baštine, pohranjene u znanju, vještinama, običajima, vjerovanjima, igrama, glazbi itd. Cilj je istraživanja utvrditi u kojoj mjeri i kako koristimo tradicijska kulturna dobra u procesima očuvanja i prezentacije vlastitog identiteta u globalnoj online domeni te ukazati na malobrojne primjere dobre prakse, koji su većinom rezultat entuzijazma i djelovanja kreativnih pojedinaca i udruga. Kritički će se propitati u kojoj mjeri hrvatski muzeji, kulturni portali te nadležne institucije, županije, gradovi, općine i turističke zajednice na svojim službenim mrežnim stranicama doprinose promociji hrvatske tradicijske baštine.

2. Istraživanje mrežnih stranica institucija, zajednica i pojedinaca koji skrbe za tradicijsku baštinu

Izloženi rezultati istraživanja dio su šireg istraživačkog poduhvata da se 'inventira' i kritički propita cjelokupna hrvatska baštinska online domena. Istraživanje obuhvaća mrežne stranice baštinskih ustanova – arhiva, knjižnica i muzeja (AKM), zbirki vjerskih zajednica, privatnih zbirki, udruga u kulturi, kulturnih portala, službenih mrežnih stranica tijela državne uprave i lokalne samouprave, turističkih zajednica te svih srodnih ustanova koje djeluju u baštinskom području ili mogu doprinijeti komunikaciji i promociji nacionalne kulturne baštine. Za potrebe istraživanja razvijen je model evaluacije koji je objektivno i ponovljivo primjenjiv na cjelokupnu baštinsku zajednicu, tj. sve ustanove, udruge i druge pravne i fizičke osobe koje prikupljaju, čuvaju i komuniciraju materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Istražuje se koliko

njihove mrežne stranice odražavaju ove temeljne ciljeve te analizira njihova online ponuda. Oblikovna dimenzija stranica se ne razmatra jer ona podliježe subjektivnoj procjeni i osobnim estetskim preferencijama.

Na temelju modela evaluacije razvijena je relacijska baza podataka Hrvatska kulturna baština na internetu (HKBI) u koju se pohranjuju svi prikupljeni podaci¹. Značajke mrežnih stranica (polja u bazi podataka HKBI) okupljene su u podskupove koji odgovaraju kategorijama modela evaluacije. Sve se stranice vrednuju prema odabranim kategorijama:

1. opći kriteriji kvalitete: online identitet (vlastiti ili u okviru druge institucije), višejezičnost, održavanje stranice (dinamičnost), pristupačnost sučelja, tražilica, mapa stranice, prilagodba za ispis, korištenje multimedije (zvuka, pokretnih slika, virtualnih panorama, 3D prezentacija itd.), tipologija sadržaja;
2. komunikacija baštine i kvaliteta baštinskih sadržaja: digitalne zbirke / virtualne izložbe / koherentne priče (višejezičnost, mehanizmi pretraživanja, integriranje sadržaja iz različitih izvora i suradnja ustanova na zajedničkim projektima, dodana vrijednost);
3. komunikacija s korisnicima (elektronička pošta, knjiga gostiju, online ankete, glasila, e-trgovina) te korištenje servisa Weba 2.0 (društvene mreže, društveno označavanje itd.);
4. diseminacija znanja o baštini prema UNESCO-ova četiri stupa učenja², primijenjenih na mrežne stranice baštinskih ustanova: *raditi* (što korisnik može raditi kad posjeti mrežnu stranicu – saznati servisne informacije o radnom vremenu i lokaciji, novosti iz kulturnog kalendara, kontaktirati osoblje, sudjelovati kao sustavatelj sadržaja), *znati* (može li korisnik nešto naučiti o kulturnoj baštini), *živjeti zajedno* (doprinose li baštinske mrežne stranice kulturi suživota, toleranciji i razumijevanju), *biti* (doprinose li baštinske mrežne stranice očuvanju vlastitog identiteta i pripadnosti lokalnoj zajednici).

Osnovne module baze podataka HKBI čine upisnici, preglednici, statistički paketi i različita izvješća. Baza podataka sadrži zapise hrvatskih baštinskih ustanova (AKM), zbirki vjerskih zajednica i privatnih zbirki, ustanova i udruga u kulturi, kulturnih portala, županija, gradova, općina i naselja te turističkih zajednica u Republici Hrvatskoj, potom digitalnih zbirki, virtualnih izložaba, nematerijalne baštine i povijesnih osoba

¹ Baza podataka HKBI konsolidirana je tijekom višemjesečnih preliminarnih istraživanja 2010. godine te iterativno testirana na uzorcima mrežnih stranica kako bi se provjerilo jesu li sve bitne značajke mrežnih stranica, digitalnih zbirki, virtualnih izložaba i drugih baštinskih sadržaja uključene u bazu podataka. Kako je istraživanje napredovalo, tako je baza podataka nadograđivana te, nakon desetak iteracija, strukturalno konsolidirana početkom 2011. godine (Šojat-Bikić 2011).

² Izvješće UNESCO-u Međunarodne komisije o obrazovanju u 21. stoljeću definira četiri stupa učenja: "Cjeloživotno učenje temelji se na četiri stupa: znati, raditi, živjeti zajedno, biti." (UNESCO 1996: 37) Dakle, učimo kako bismo mogli obavljati zadatke na radnome mjestu, znali (kao i naučili učiti), živjeli u zajednici i čuvali vlastiti identitet. Ovo su korisne kategorije za evaluaciju baštinskih mrežnih stranica sa sadržajnog aspekta te aspekta ukupnog doprinosa društvu znanja.

na webu, digitaliziranih naslova serijskih publikacija i knjiga³. Podaci o baštinskim ustanovama prikupljani su i provjeravani u službenim adresarima arhiva, knjižnica i muzeja na matičnim portalima⁴, očevidnicima i upisnicima Ministarstva kulture Republike Hrvatske⁵, Sudskom registru trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj⁶, Registru udruga u Republici Hrvatskoj⁷ te drugim relevantnim mrežnim izvorima.

Iz baze podataka HKBI moguće je dobiti različite statističke i komparativne preglede komunikacije hrvatske kulturne baštine na internetu.

2.1. Etnografski muzeji, muzeji s etnografskim zbirkama i etnografske zbirke na internetu

Baza podataka HKBI sadrži zapise o 338 muzeja i muzejskih zbirki (dislociranih jedinica muzeja, zbirki u sastavu knjižnica, škola, udruga, gradova, općina i drugih pravnih osoba). Etnografska građa prikuplja se i čuva u 162 muzeja i muzejskih zbirki⁸. Njihova prisutnost na internetu dana je grafičkim prikazom na Slici 1, iz koje je razvidno kako 42 muzeja imaju vlastite mrežne stranice⁹, dok su ostali prezentirani na stranicama drugih institucija.

Značajke njihovih vlastitih stranica prema općim kriterijima kvalitete dane su na Slici 2 dok je tipologija sadržaja stranica prikazana Slikom 3, iz koje je razvidno kako se mrežne stranice ne koriste za diseminaciju znanja o baštini već primarno za promociju muzeja. Prevladava standardizirani obrazac 'online brošure' koja sadrži opće informacije o muzeju i zbirkama, pregled povijesti muzeja, novosti, arhive izložaba i izdanja te mali broj odabranih muzejskih predmeta, a očekivanje povratne informacije

³ Baza podataka HKBI redovito se ažurira tako da uvijek odražava vjernu sliku stanja hrvatske baštinske online domene, a trenutno sadrži oko 10.000 različitih zapisa. Podaci izneseni u ovom radu validni su s datumom 15. travnja 2011. godine.

⁴ Državni arhivi u Hrvatskoj, <http://www.arhiv.hr/hr/drugi-arhivi/fs-ovi/arhivi-hrvatska.htm>, Portal narodnih knjižnica, <http://www.knjiznica.hr/>, Adresar muzeja u Republici Hrvatskoj, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-muzeja/?prikazi=adresar> (17.1.2011.)

⁵ Upisnik knjižnica Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202>, Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212> (17.1.2011.)

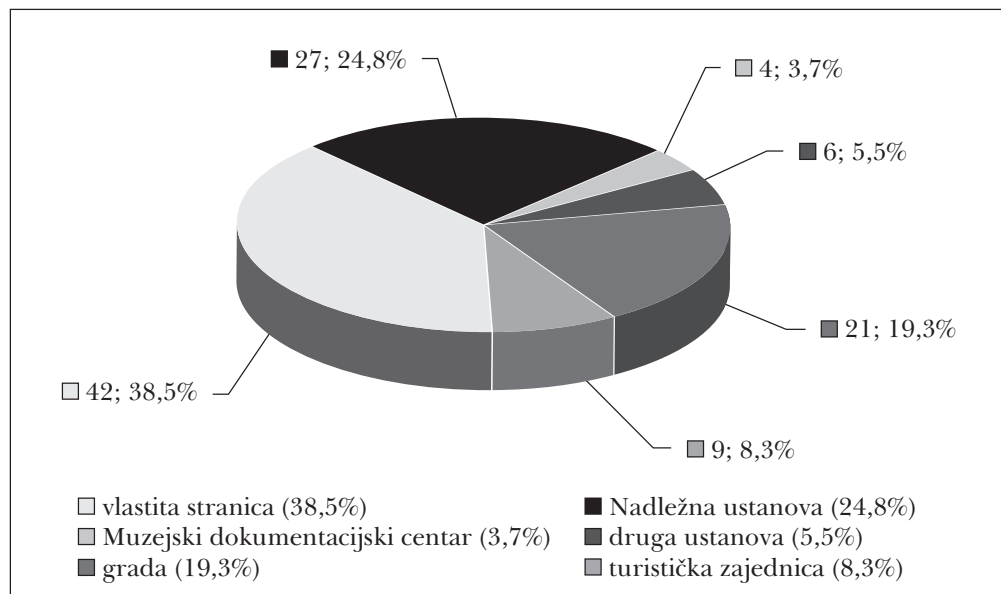
⁶ Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj, <https://sudreg.pravosudje.hr/Sudreg/index.jsp> (17.1.2011.)

⁷ Registar udruga Republike Hrvatske, <http://www.appluprava.hr/RegistarUdruga/> (17.1.2011.)

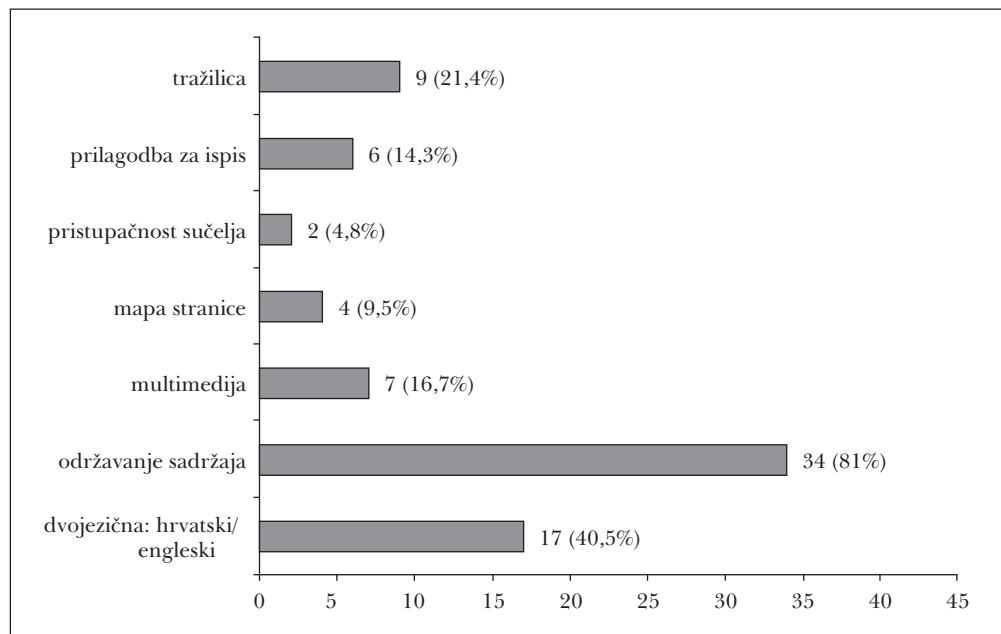
⁸ Ovoj skupini pripadaju 93 muzeja (56 samostalnih muzejskih ustanova, 6 muzeja u sastavu muzejske ustanove, 10 muzeja u sastavu gradova i općina, 13 muzeja u sastavu pučkih otvorenih učilišta i centara za kulturu, 4 privatna muzeja, 2 muzeja u sastavu tvrtki, 2 muzeja u sastavu udruga) i 69 muzejskih zbirki (6 muzejskih zbirki kao dislociranih jedinica muzeja, 1 zbirka u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 14 zbirki u sastavu gradova i općina, 1 zbirka u sastavu pučkog otvorenog učilišta, 2 zbirke u sastavu nacionalnih parkova, 5 zbirki u sastavu škola i 40 zbirki u sastavu udruga).

⁹ Od 338 muzeja i muzejskih zbirki u Republici Hrvatskoj njih 101 (29,9%) ima vlastitu mrežnu stranicu. Od 111 samostalnih muzeja, registriranih u Sudskom registru trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj, njih 75 (67,6%) samostalno je prisutno na internetu. Dakle, 32,4% samostalnih muzejskih ustanova u Republici Hrvatskoj još uvijek nema vlastitu mrežnu stranicu.

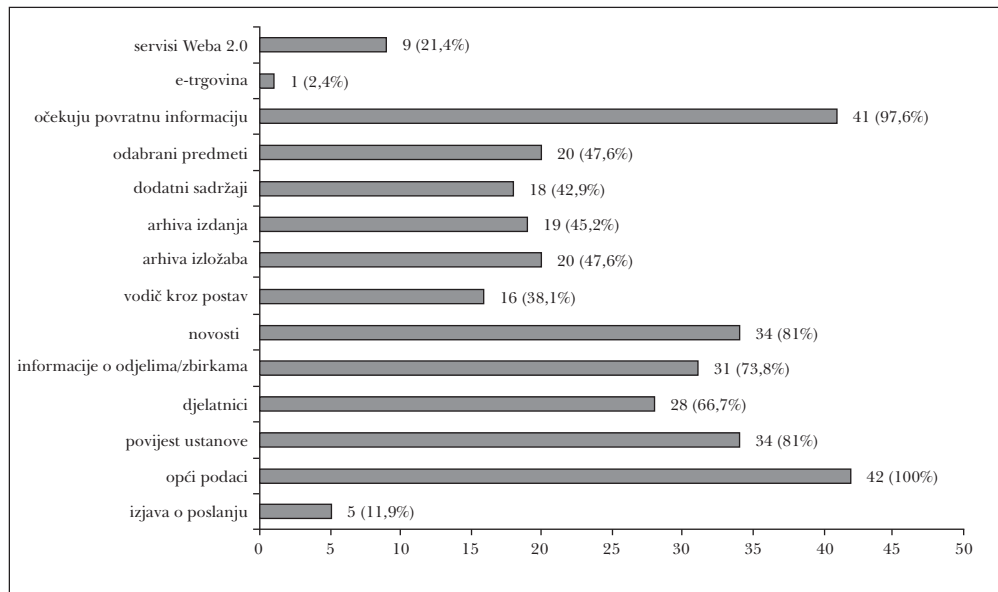
Slika 1. Mrežni identitet muzeja i muzejskih zbirki s etnografskom građom

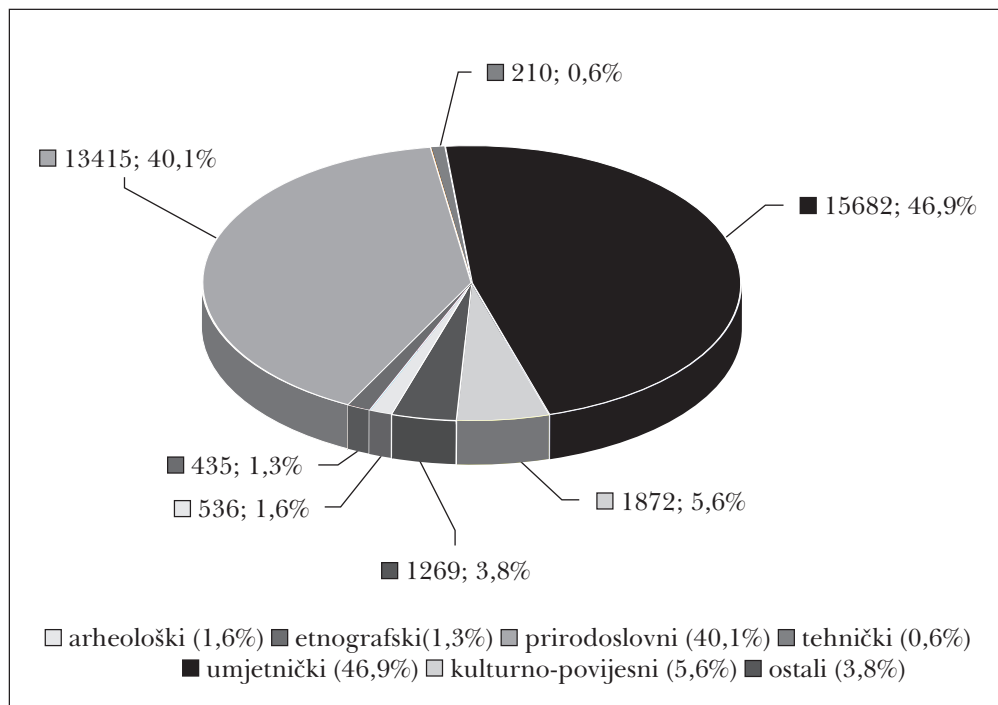
Slika 2. Značajke vlastitih mrežnih stranica muzeja s etnografskim zbirkama prema općim kriterijima kvalitete

Slika 3. Tipologija sadržaja vlastitih mrežnih stranica muzeja s etnografskim zbirkama

Slika 4. Broj muzejskih predmeta na internetu prema vrsti predmeta

od korisnika svodi se na mogućnost slanja elektroničke pošte djelatnicima muzeja. Dodatnih sadržaja je malo – to su kraći pregledi lokalne povijesti ili priče o lokalnim tradicijama (12 muzeja), biografije zaslužnika (4 muzeja), digitalizirana izdanja i članci (8 muzeja). Dakle, gotovo ne nalazimo sadržaje vezane uz tradicijsku baštinu – digitalizirane zbirke ili koherentne multimedijske priče. Prezentirano je vrlo malo etnografskih predmeta. Ako usporedimo dosege s drugim hrvatskim muzejima (Slika 4), vidimo da na internetu prevladavaju predmeti iz umjetničkih i prirodoslovnih zbirki, dok je etnografskih svega 1,3%¹⁰.

Evaluacija mrežnih stranica muzeja prema UNESCO-ova četiri stupa učenja ne pokazuje njihov doprinos društvu znanja. Korisnici mogu ‘raditi’ sljedeće: saznati servisne informacije i novosti iz kulturnog kalendara te na temelju toga posjetiti muzej ili mogu kontaktirati osoblje muzeja putem elektroničke pošte.

2.2. Vjerske zajednice i njihove etnografske zbirke

Od 152 zbirke vjerskih zajednica u bazi podataka HKBI¹¹ 20 ih sadrži etnografsku građu. Na službenim mrežnim stranicama vjerskih zajednica navode se osnovne informacije o 33 zbirke (21,7%), od kojih šest sadrži etnografsku građu. Na svega četiri stranice vjerskih zajednica nalazimo odabrane predmete iz zbirki (127 predmeta, predstavljenih samo slikom, od kojih niti jedan ne pripada etnografskim zbirka-ma). Dakle, etnografske zbirke vjerskih zajednica nedostupne su online korisnicima.

2.3. Kulturno-umjetničke udruge

Vrlo je teško pronaći točan podatak o broju kulturno-umjetničkih udruga koje djeluju na polju očuvanja i prezentacije hrvatske tradicijske baštine, izvođenja izvornog i reproduktivnog folklor, prikupljanja etnografske građe i dokumentacije o lokalnim tradicijama. Navode se neslužbeni podaci o 750 kulturno-umjetničkih udruga u Republici Hrvatskoj (Knjaz 2010: 12). Istraživanjem Registra udruga Republike Hrvatske¹², portala Hrvatski folklor¹³ te službenih stranica gradova i općina¹⁴ došli smo do podatka o 993 udruge, a istraživanjem na internetu utvrdili kako 147 (14,8%) udruga ima samostalnu mrežnu stranicu. Svega 31 udruga na svojim stranicama, pored općih informacija, povijesti i programa udruge, prezentira dodatne sadržaje s opisima

¹⁰ Hrvatski muzeji prikazali su na internetu 33.419 predmeta, slikom i osnovnim podacima (Šojat-Bikić 2011), što čini oko 0,5% svih muzejskih predmeta, kojih prema statističkim podacima za 2009. godinu ima 6.025.490 (Franulić 2010: 4).

¹¹ Na portalu Muzejskog dokumentacijskog centra registrirano je 146 zbirki (Adresar zbirki vjerskih zajednica, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-zbirki-vjerskih-zajednica/?prikazi=adresar-c>) (17.1.2011.)

¹² Registar udruga Republike Hrvatske, <http://www.applprava.hr/RegistarUdruga/> (17.1.2011.)

¹³ Hrvatski folklor, <http://www.hrvatskifolklor.net/> (22.2.2011.)

¹⁴ Na službenim stranicama gradova i općina nalaze se informacije o 458 kulturno-umjetničkih udruga koje djeluju na njihovom području.

tradicijskih nošnji ili običaja. Dakle, ukoliko se želi ponešto saznati o tradicijskom ruhu, valja na internetu pronaći stranicu odgovarajuće udruge, što nije tako jednostavno.

2.4. Privatne etnografske zbirke

Kao što je teško utvrditi točan broj kulturno-umjetničkih udruga koje djeluju na polju očuvanja i komunikacije tradicijske baštine, tako je teško otkriti i točan broj privatnih etnografskih zbirki. Na temelju istraživanja mrežnih stranica gradova, općina i turističkih zajednica te Izvoda iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske¹⁵ prikupljeni su podaci o 64 zbirke u vlasništvu pojedinaca i obitelji, od kojih 20 (31,2%) imaju vlastite mrežne stranice. Na stranicama ne nalazimo digitaliziranu građu iz tih zbirki, svega 158 predmeta predstavljenih samo slikom.

2.5. Kulturni portali

Kulturni portali trebali bi biti središnje točke ulaza u baštinske sadržaje na internetu. Nacionalni portal Hrvatska kulturna baština¹⁶, pokrenut u lipnju 2008. godine, još uvijek nije zaživio kao *one-stop portal*¹⁷ na kojem bi se mogle pronaći poveznice na sve baštinske i srodne ustanove u Republici Hrvatskoj te na online baštinske sadržaje – digitalne zbirke, virtualne izložbe itd., iako je “osnovna namjera portala stvoriti jedinstvenu osobnu iskaznicu RH u globalnim razmjerima” (Špoljarić 2008: 17). Portal Culturenet – web centar hrvatske kulture¹⁸, koji su 2001. godine pokrenuli Ministarstvo kulture RH i Institut otvoreno društvo, također ne može zadovoljiti kriterije nacionalnog portala jer ne predstavlja ulaz u sve segmente baštinske online domene¹⁹.

Tablica 1 ilustrira manjkavost portala Hrvatska kulturna baština, koja najvjerojatnije proizlazi iz metodologije prikupljanja podataka od baštinskih i srodnih ustanova putem upitnika umjesto osmišljavanja istraživačke strategije prikupljanja podataka²⁰.

¹⁵ Baza pravnih propisa tražilice CADIAL, <http://cadial.hidra.hr/> (22.1.2011.)

¹⁶ Hrvatska kulturna baština, <http://www.kultura.hr> (12.4.2011.)

¹⁷ Eszter Hargittai definira *one-stop portal* kao “bilo koju mrežnu stranicu koja klasificira sadržaje i prvenstveno se predstavlja kao stranica koja na jednome mjestu nudi ulaz u sadržaje na webu [...] Kategorizacija sadržaja je najvažnije obilježje takve stranice” (Hargittai 2000: 234). Kako ističe E. Hargittai, obilježje informacija na webu stvara “problem pomanjkanja pozornosti”. Zbog toga se pojedinačni stvaratelji sadržaja oslanjaju na portale koji bi usmjeravali korisnike na njihove sadržaje (Hargittai 2000: 235).

¹⁸ Culturenet – web centar hrvatske kulture, <http://www.culturenet.hr/> (12.4.2011.)

¹⁹ Portal narodnih knjižnica (<http://www.knjiznica.hr>) postavljen je 2007., ali se posljednjih godina ne ažurira novim podacima o knjižnicama niti podacima o novootvorenim knjižnicama. Najažurniji i najsveobuhvatniji je portal Muzejskog dokumentacijskog centra (<http://www.mdc.hr>), ujedno i najstariji, aktivan od 1997. godine, koji pruža snažnu potporu muzejskoj i široj zajednici.

²⁰ Ovo je također bio jedan od poticaja za stvaranje baze podataka HKBI (Šojat-Bikić 2011).

Tablica 1. Zastupljenost baštinskih ustanova i online zbirke na portalu Hrvatska kulturna baština

	na portalu Hrvatska kulturna baština			
	da		ne	
državni arhivi	10	52,6%	9	47,4%
narodne knjižnice	12	5,7%	199	94,3%
muzeji	28	8,3%	310	91,7%
online zbirke	36	39,6%	55	60,4%

Slika 5. Neidentificirani muzejski predmet na 'virtualnoj izložbi' Ruho Muzeja Slavonije u Osijeku

Portal je opterećen informacijama o *offline* zbirkama kojima se može pristupiti samo u ustanovama²¹. 'Virtualne izložbe' u rubrici Multimedija nisu virtualne izložbe. 'Lijepe slike' muzejskih predmeta s potpisom u kojem se nalazi samo generičko ime

²¹ Od 249 zbirki navedenih na portalu svega 36 (14,5%) su online zbirke. Razlog ovako 'velikog' broja zbirki leži i u činjenici što se jedinice digitalizirane građe pojedinih zbirki navode kao 'zasebne' zbirke. Tako je, primjerice, digitalizirana Zavičajna zbirka Spalatina Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu 'rastavljena' na šest (!) zbirke koje sadrže po jednu jedinicu građe, <http://www.kultura.hr/hr/Ustanove/GKMM/#collections> (13.4.2011.)

slikovne datoteke, koje je generirala digitalna kamera, ne čine ni digitalnu zbirku, a kamoli virtualnu izložbu (Slika 5)²². Predmeti su prikazani samo slikom, ali ih korisnici gledaju kroz ono što je o njima rečeno. Predmet i njegov opis (legenda) dva su dijela iste cjeline. ‘Legende koje nedostaju’ dovode u pitanje cijelu izložbu (Parry 2007: 77). Parry naglašava kako “semiotika legende ostaje dio oblikovanja digitalnih muzejskih aplikacija [...] Formati se mijenjaju, kao i sučelja, sadržaji su sve dinamičniji, ali u svakom slučaju kultura muzejske ‘legende’ opstaje.” (Parry 2007: 78) I kao treći problem portala Hrvatska kulturna baština, evidentno se nameće upitna klasifikacija zbirki prema vrsti građe²³ te temama i podtemama²⁴, koja zahtijeva daleko profesionalniji i konzistentniji pristup.

2.6. Nematerijalna kulturna baština na internetu

UNESCO-ova Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine definira nematerijalnu kulturnu baštinu kao “običaje, prikazivanja, izraze, znanja, vještine, kao i s njima povezane instrumente, predmete, artefakte i mjesta, koje zajednice, skupine te, u nekim slučajevima, pojedinci smatraju dijelom svoje kulturne baštine” (UNESCO 2003: 2). Iz definicije proizlazi da je nematerijalna baština samoodređena, prenosiva s generacije na generaciju, živuća i konstitutivna komponenta identiteta (Crofts 2010: 2).

“Nematerijalna kulturna baština manifestira se u pet domena:

- a) oralne tradicije i izrazi, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine;
- b) izvedbene umjetnosti;
- c) društveni običaji, rituali i svečanosti;
- d) znanja i umijeća vezana uz prirodu i svijet;
- e) tradicijski obrti” (UNESCO 2003: 2)

Materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu zapravo je teško razdvojiti – u svaki materijalni predmet ugrađena su znanja i vještine. Stoga Jeff Malpas smatra podjelu kulturne baštine na materijalnu i nematerijalnu umjetnom.

“Kulturna je baština uvijek vezana uz materijalnost i one se zapravo ne mogu razdvojiti. Tako se, primjerice, društveni običaji artikuliraju pomoću određenih instrumenata ili na specifičnim mjestima. Čak i jezik ima svoju vlastitu materijalnost u obliku govora i znakova, a njegova smislenost proizlazi iz

²² ‘Virtualna izložba’ *Ruho* Muzeja Slavonije u Osijeku, [http://www.kultura.hr/hr/Multimedija/Virtualne-izlozbe/Muzej-Slavonije-Osijek-Ruho/\(image\)/5964/\(offset\)/180](http://www.kultura.hr/hr/Multimedija/Virtualne-izlozbe/Muzej-Slavonije-Osijek-Ruho/(image)/5964/(offset)/180) (13.4.2011.) Korisnik može shvatiti samo da je riječ o tradicijskom ruhu i ništa više od toga.

²³ Kategorija Predmeti ne govori ništa, <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/po-vrsti-grade> (13.4.2011.)

²⁴ Primjerice, u podtemi Glazba, <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/po-temi/Umjetnost/Glazba> (13.4.2011.) ne nalazimo Zbirku mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera, http://mdc.hr/donacije/mgz/gerersdorfer/index_hr.html, na koju inače postoji poveznica na portalu.

međusobnih odnosa govornika te njihova odnosa prema stvarnom svijetu.” (Malpas 2008: 15)

Tablica 2. Zaštićena nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske na internetu

Domene nematerijalne kulturne baštine prema UNESCO-u	Broj nematerijalnih kulturnih dobara na listi Ministarstva kulture RH	Broj nematerijalnih kulturnih dobara RH na službenim mrežnim stranicama		
		vlastitim	gradova / općina	turističkih zajednica
oralne tradicije	11	3	1	1
izvedbene umjetnosti	16	3	2	8
društveni običaji	14	2	6	10
znanje o prirodi i svijetu	2	2	0	0
tradicijski obrti	42	10	10	14

Republika Hrvatska je potpisala UNESCO-ovu Konvenciju²⁵ i odredila Ministarstvo kulture kao tijelo koje će ju provoditi. Trenutno je na Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture RH upisano 85 dobara²⁶. Klasifikacija nematerijalnih kulturnih dobara prema UNESCO-ovih pet domena i njihova prezentnost na internetu prikazani su Tablicom 2, a popis vlastitih mrežnih stranica dan je u Prilogu. Kao što je iz Tablice 2 razvidno, potencijal hrvatske nematerijalne kulturne baštine još uvijek nije dovoljno iskorišten u online domeni.

2.7. Institucije državne uprave, lokalne samouprave, turističke zajednice i prezentacija kulturne baštine na internetu

Mrežne stranice institucija državne uprave i lokalne samouprave te turističkih zajednica, osim pružanja servisnih informacija za građanstvo, mogu itekako doprinijeti prezentaciji kulturne baštine, referirajući se hipertekstualnim poveznicama na baštinske sadržaje na internetu. Istraživanje njihovih službenih stranica pokazuje kako te institucije ne koriste u dovoljnoj mjeri hipertekstualnost kao osnovnu značajku weba, niti surađuju s baštinskim ustanovama kako bi korisnicima ponudili i nešto više od servisnih informacija. Segmenti njihovih stranica koji se odnose na prezentaciju baštine mogu se klasificirati u pet kategorija: lokalna povijest, znameniti ili poznati zavičajnici, spomenička baština, tradicijska baština, nematerijalna baština.

²⁵ Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine proglašen je 27. svibnja 2005. godine, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html> (14.4.2011.) Prvi upisi nematerijalne baštine u Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara bili su 2004. godine.

²⁶ Lista zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (12.4.2011.)

Tablica 3. Prezentacija baštine na službenim stranicama županija, gradova, općina i turističkih zajednica

broj	županije		gradovi		općine		turističke zajednice	
	20		127		429		345	
ima mrežnu stranicu	20	100,0%	126	99,2%	372	86,7%	249	72,2%
samo na hrvatskom	15	75,0%	111	88,1%	359	96,5%	66	26,5%
višejezična	5	25,0%	15	11,9%	13	3,5%	183	73,5%
ima narodnu knjižnicu			124	97,6%	106	24,7%		
ima muzej / muzejsku zbirku			102	80,3%	76	17,7%		
ima etnografske zbirke			89	70,1%	91	21,2%		
ima kulturno-umjetničke udruge			111	87,4%	336	78,3%		
prezentira baštinu na mrežnoj stranici	10	50,0%	102	81,0%	270	72,6%	225	90,4%
lokalna povijest	10	50,0%	96	76,2%	228	61,3%	160	64,3%
znameniti zavičajnici	2	10,0%	28	22,2%	47	12,6%	22	8,8%
spomenička baština	7	35,0%	47	37,3%	115	30,9%	184	73,9%
tradicijska baština	1	5,0%	18	14,3%	53	14,2%	90	36,1%
nematerijalna baština	0	0,0%	17	13,5%	37	9,9%	76	30,5%
oralne tradicije	0	0,0%	2	1,6%	13	3,5%	24	9,6%
izvedbene umjetnosti	0	0,0%	3	2,4%	4	1,1%	15	6,0%
društveni običaji	0	0,0%	10	7,9%	23	6,2%	39	15,7%
znanje o prirodi i svijetu	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	0,4%
tradicijski obrti	0	0,0%	5	4,0%	3	0,8%	28	11,2%

Tablica 3 prikazuje kvantitativne podatke istraživanja stranica, a radi sveobuhvatnije slike navode se i brojni podaci o muzejima, etnografskim zbirkama i narodnim knjižnicama te kulturno-umjetničkim udrugama koje skrbe za tradicijsku baštinu na području gradova i općina. Kao što je iz Tablice 3 razvidno, u prezentaciji baštine prednjače turističke zajednice, što odgovara očekivanjima, dok županije, gradovi i općine trebaju više poraditi na svojim stranicama kako bi prezentirali lokalnu povijest i baštinu ili se povezali sa stranicama iz baštinske online domene. Također se može iščitati kako je prezentacija tradicijske baštine zapostavljena u odnosu na spomeničku baštinu.

3. Hrvatska tradicijska baština online: primjeri dobre prakse

Na temelju istraživanja cjelokupne hrvatske baštinske online domene može se ustvrditi kako su primjeri komunikacije tradicijske baštine putem weba još uvijek malobrojni te

uglavnom djelo kreativnih pojedinaca i udruga, a znatno manje muzejskih ili srodnih ustanova. Prikazat ćemo primjere dobre prakse, a u Prilogu dajemo popis svih mrežnih mjesta na kojima se mogu pronaći sadržaji vezani uz hrvatsku tradicijsku baštinu.

3.1. Ekomuzej Kuća o batani – Casa della batana, Rovinj

Mrežna stranica ekomuzeja Kuća o *batani* (<http://www.batana.org>), otvorenog 2004. godine, jasno projicira cilj projekta “da se kroz priču o *batani* otvore veliki i mali prozori s pogledima na velike i male povijesti i tradicije Rovinja i njegovih stanovnika” (Ratković 2005: 311). Po tome se ona ističe među hrvatskim muzejskim mrežnim stranicama²⁷. Naime, ne donosi samo osnovne informacije o muzeju, već i koherentnu, ‘sceničnu’ priču o tradicijskom rovinjskom plovilu povezujući mjesto, memoriju i identitet. Iako mnogi smatraju web ne-mjestom, ova stranica primjer je mjesne određenosti te se uspješno mapira na UNESCO-ove stupove koji podupiru učenje kako bismo ‘živjeli zajedno’ i ‘bili’.

Projekt osnivanja ekomuzeja u Hrvatskoj nastavlja se idejnim rješenjem i konceptom stalnog postava budućeg Ekomuzeja čipke i čipkarstva u Lepoglavi²⁸, koji je sredinom veljače 2009. godine predstavljen u Lepoglavi. “U dijelu izvan muzejskih zidova ekomuzej bi obuhvatio festival čipke, rute – putove čipke, dječji park čipke, čipkarski vrt, virtualni muzej čipke na webu.” (Gumbas 2009: 15) Dakle, ono što posebno raduje jest plan da se hrvatska čipkarska tradicija predstavi i u online domeni.

3.2. Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina

Digitalna zbirka, realizirana u okviru projekta “Donacije gradu Zagrebu online” Muzejskog dokumentacijskog centra, u suradnji s Etnografskim muzejem u Zagrebu i Dragom Muvrinom, te objavljena u drugoj polovini 2010. godine (<http://www.muvrin.mdc.hr/hr/>), sadrži predmete afričke umjetnosti koje je prikupio te godine 1999. gradu Zagrebu darovao arhitekt Drago Muvrin: skulpture (76), maske (29), uporabne i ukrasne predmete (75) te glazbala (23). Predmeti su predstavljeni slikom, koja se može uvećati i rotirati te klasičnom legendom s osnovnim podacima i kraćim opisom.

Odgovori donatora na pitanja o susretu s Afrikom i nastanku zbirke, virtualna šetnja kroz zbirku postavljenu u stanu donatora²⁹, zvučni zapisi afričkih glazbala te glazbeni prilozi koje je skladao Nenad Kovačić čine dodanu vrijednost digitalnoj zbirci pa je

²⁷ Mrežna stranica objavljena je 2006. godine, a iste godine nagrađena je Oscarom, nacionalnom nagradom koju dodjeljuje ocjenjivački sud časopisa VIDU, kao najbolja stranica u kategoriji *Znanost, obrazovanje, kultura*.

²⁸ Autorice projekta su Marija Kukec i Dragana Lucija Ratković iz tvrtke Muze d.o.o. iz Zagreba, koja je realizirala projekt ekomuzeja Kuća o *batani*, te dr. Tihana Petrović Leš, voditeljica Odsjeka za etnologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

²⁹ Zbirkom za života upravlja donator, a nakon njegove smrti ili kada on to zatraži, zbirka će biti predana Etnografskom muzeju u Zagrebu (Mihalić 2008: 122).

time i medijski doživljaj zbirke potpuniji. Mrežna stranica je dvojezična (hrvatski/engleski), a pregledavanje zbirke omogućeno je kroz navedene četiri kategorije i sličice predmeta unutar pojedine kategorije. Zbog svega toga, nije riječ samo o digitalnoj zbirci već i o virtualnoj izložbi³⁰.

Budući da je donator prema ugovoru o darovanju “obvezan omogućiti uvid u Zbirku djelatnicima kulturno-znanstvenih ustanova, odnosno stručnjacima i znanstvenicima” (Mihalić 2008: 122), ali ne i široj publici, ovakav način prezentacije zbirke čini je dostupnom svima, i to puno ranije no što ona jednoga dana bude izložena u Etnografskome muzeju u Zagrebu.

Hrvatski muzeji ne pozivaju korisnike da podijele svoje ideje ili znanja o baštini s muzejskim osobljem i širom zajednicom. Komunikacija je jednosmjerna – od kustosa prema korisniku kao pasivnom konzumentu ponuđenoga. Jedini hrvatski primjer, u suprotnosti s Walshovim “autoritarnim tonom” (Walsh 2010: 235)³¹, u kojem se korisnici pozivaju da se jave elektroničkom poštom ukoliko imaju drugačija ili dodatna saznanja o muzejskom predmetu, nalazimo upravo na mrežnoj stranici ove zbirke.

Nažalost, ovo je jedina etnografska zbirka dostupna u hrvatskoj online domeni, a i ona ne pripada hrvatskom kulturnom prostoru, već afričkom (uglavnom Nigeriji i Gani).

3.3. Virtualna izložba *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*

Virtualna inačica istoimene izložbe otvorene 24. travnja 2009. godine u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu objavljena je u svibnju 2010. godine. Virtualna izložba u cijelosti slijedi koncepciju stvarne izložbe, a njena informacijsko-navigacijska arhitektura modelirana je prema fizičkom postavu izložbe u prostorijama Galerije Klovićevi dvori³². Dodana je mogućnost pretraživanja po tematskim cjelinama, zadanim poljima (autor, naslov, vrsta, institucija, materijal, datacija) te vremenskoj crti. “U mrežnom katalogu obuhvaćeno je dvije tisuće predmeta iz 22 muzeja i galerija pet istočnohrvatskih županija, niza zagrebačkih muzeja, Hrvatskoga državnog arhiva, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, brojnih knjižnica, crkvenih zbirki, arhiva, kazališta, instituta i privatnih zbirki.” (Kalle 2010: 35) Izložba obuhvaća i etnografsku građu (tradicijsko

³⁰ Virtualna izložba je digitalni proizvod koji obično nastaje iz digitalne zbirke pomnim odabirom digitalnih objekata koje povezuje neka ideja, tema, koncepcija ili relacijska shema koja odgovara na pitanje: zašto se svi ti digitalni objekti trebaju naći na istoj izložbi? O virtualnoj izložbi možemo govoriti samo ako su predmeti koji ilustriraju temu izložbe povezani pričom ili nekom drugom konceptualnom shemom njihovih međusobnih odnosa. “Koncepcija i scenarij izložbe snažno povezuju ideju i predmete u koherentnu cjelinu.” (Kalfátovic 2002: 3)

³¹ U svom poznatom i često citiranom eseju iz 1997. godine Peter Walsh lucidno najavljuje kako će web promijeniti službeni, “autoritarni ton” muzeja u ljubazniji, nježniji, zanimljiviji, inspirativniji i manje pompozan ton obraćanja korisnicima.

³² Jennifer Trant smatra kako izravna transpozicija navigacije kroz fizički prostor u navigaciju kroz mrežni ili informacijski prostor može biti manje uspješna u jasnoj komunikaciji sadržaja ili konteksta (Trant 1997: 22-2).

gospodarstvo i rukotvorstvo, stanovanje, odijevanje i seljački život), a dostupna je na adresi <http://www.bastina-slavonija.info/>, u hrvatskoj i engleskoj inačici³³.

3.4. Hrvatska tradicijska glazbala

Mrežna stranica sadrži slike, opise i zvučne zapise hrvatskih tradicijskih glazbala, a osmislio ju je i 2000. godine objavio Stjepan Večković, glazbenik, graditelj glazbala, solist "Lada", voditelj Hrvatskoga gajdaškog orkestra i utemeljitelj udruge Centar za tradicijska glazbala (2007.). Opisana su i slikom vizualizirana hrvatska tradicijska glazbala: diplica, gajde, dude, gunge, mih, sopile, roženice itd. Broj jedinica građe: 25; jezici: hrvatski, engleski; pretraživanje: popis. Mrežna adresa: <http://www.hrvatska-tradicijska-glazbala.com/>.

3.5. Virtualni muzej tradicijske glazbe Međimurja

Virtualni muzej tradicijske glazbe Međimurja, autorski projekt Lidije Bajuk, jedan je od rijetkih primjera online diseminacije znanja iz područja hrvatske tradicijske glazbe. Lidija Bajuk počinje se baviti međimurskom tradicijskom glazbom devedesetih godina 20. stoljeća, obrađivati je, stilizirati i izvoditi na posve nov način, a 2009. godine pokreće projekt Virtualnog muzeja. Bogati pisani i slikovni sadržaji obrađuju motive i tematiku međimurske tradicijske glazbe, ples, glazbala, glazbene skupine, melografe, izvedbe, stilove itd. Također su prikazana prirodna i etnografska obilježja Međimurja, njegova povijest i duhovnost. U komunikaciji međimurske glazbe Lidija Bajuk koristi različite metode i sadržaje kako bi pomogla afirmaciji turističkog identiteta regije stvarajući dobro osmišljen digitalni proizvod s ciljem edukacije, očuvanja raznolikosti i identiteta te, u krajnjoj liniji, i profiliranja regionalne baštinske ponude. U pripremi je baza podataka glazbenika i diskografskih izdanja. Jezici: hrvatski; pretraživanje: kategorije, popis. Mrežna adresa: <http://mtraditional.com/>.

"Međimurska je glazba, gradeći u proteklom razdoblju svoj "rejting" kod različitih referentnih skupina, odnosno, u krajnjoj liniji, u javnosti kao najširoj referentnoj skupini, ostvarila značajne rezultate u komunikaciji Međimurja s okruženjem. Ona se pokazala kao izvrstan komunikacijski kanal kojim se prenose mnoge konotacije, emocionalni naboji, različita značenja itd." (Blagus 2010: 84)

Svjesna potencijala međimurske tradicijske baštine, posebice glazbene, Lidija Bajuk smatra Virtualni muzej tradicijske glazbe Međimurja tek prvom stepenicom prema osnivanju fizičkog muzeja kao krovnog mjesta na kojem bi se umrežili svi znakovi identiteta: "Stalno ponavljam da stranci neće doći zbog selničkog pikača, zlevanke ili

³³ Hrvatske baštinske ustanove rijetko koriste web kao medij prezentacije virtualnih izložaba. Pored izložbe *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije* nalazimo još *Blago Nacionalne i sveučilišne knjižnice* (http://www.nsk.hr/virtualne_izlozbe.aspx), izložbu *Grafičke zbirke NSK Od Klovića i Rembrandta do Warhola i Picelja* (<http://graficka.nsk.hr/>) te tri virtualne izložbe Knjižnica grada Zagreba: *Ivana Brlić Mažuranić* (<http://kgzdzd.arhivpro.hr/kgzizlozba/>), *Marija Jurić Zagorka* (<http://www.arhiva.kgz.hr/zagorka/ulazna.html>) i *Zagreb na pragu modernog doba* (http://kgzdzd.arhivpro.hr/moderno_doba/) (12.4.2011.)

svetomarske čipke. Osobno sam vrlo vezana za sve te znakove identiteta, ali mora postojati nešto krovno kako bi se sve to umrežilo.” (Novosel, Španiček 2010: 4)

3.6. Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Šibenskoj biskupiji

Hrvatska kulturna udruga “Pjevana baština”³⁴ realizirala je 2009. godine mrežnu stranicu posvećenu glagoljaškom pjevanju, zaštićenom nematerijalnom kulturnom dobru Republike Hrvatske. Uz prikaze običaja u župama Šibenske biskupije te povijesti glagoljaškog pjevanja kao specifične hrvatske sastavnice liturgijskog pjevanja po obredu zapadne crkve, na stranici su dostupni i multimedijски sadržaji – zvučni (35) i videozapisi (4) te digitalizirana tiskana izdanja (5). Broj jedinica građe: 44; jezici: hrvatski, engleski; pretraživanje: kategorije, popis, puni tekst. Mrežna adresa: <http://www.pjevanabastina.hr/>.

3.7. Virtualne zajednice u domeni tradicijske baštine

Malobrojne primjere hrvatskih virtualnih zajednica³⁵ koje čuvaju i komuniciraju tradicijsku baštinu nalazimo izvan institucionalizirane baštinske zajednice. Pokreću ih kreativni pojedinci koji osnivaju udruge s ciljem očuvanja i prezentacije materijalne i nematerijalne baštine te okupljanja virtualnih zajednica oko zajedničkih interesa i tema. Virtualne zajednice koje čuvaju vlastitu memoriju i identitet na najbolji se način približavaju definiciji ekomuzeja Georgesa-Henrija Rivièrea iz 1980. kao filozofije “neograničene raznolikosti”, sugerirajući da je “ekomuzej sve ono što zajednica želi da on bude” (Davis 2005: 370).

3.7.1. Projekt Očuvanje vlašskog i žejanskog jezika

Projekt *Očuvanje vlašskog i žejanskog jezika* pokrenula je dr. sc. Zvezdana Vrzić 2005. godine. “Ona već dvadesetak godina živi u Americi – trenutno predaje na New York Universityju, a na istraživanje ju je motiviralo djetinjstvo, priče njene bake na vlaškom.” (Radić 2009) Prema procjenama, u New Yorku živi 200-300 izvornih govornika, a u selima Istre (Žejane, Nova Vas, Šušnjevića, Jesenovik, sela u okolici Kršana) oko 250 ljudi služi se tim ugroženim jezikom (Marghescu 2009: 593).

Mrežna stranica projekta stvorena je kako bi vlaški i žejanski (tzv. istrorumunjski) jezik predstavila široj publici. Ona je dio nastojanja da se taj ugroženi jezik sveobuhvatno dokumentira. Godine 2007. projekt je proširen kako bi obuhvatio Hrvatsku, što

³⁴ Udruga je utemeljena 2005. godine s ciljem istraživanja, čuvanja i njegovanja izvornosti i osobitosti hrvatske pjevane baštine. Do sada je izdala pet multimedijских kompleta (knjiga, CD, DVD) posvećenih povijesnoj, duhovnoj i pjevanoj baštini župa Lišane, Vodice, Šepurine, Stankovci i Zaton.

³⁵ Pojam ‘virtualna zajednica’ pripisuje se Haroldu Rheingoldu koji je 1993. godine napisao knjigu pod istoimenim naslovom. Prema Rheingoldu, “virtualna zajednica je društvena grupa koja nastaje na Mreži kada dovoljan broj ljudi dovoljno dugo javno komunicira, s dostatnim emocijama, stvarajući mreže osobnih odnosa u kiberprostoru” (Rheingold 1993).

je ostvareno kroz suradnju Udruge za istraživanje i dokumentiranje jezika i kulture Istre i Kvarnera "Tragovi" te Etnografskog muzeja Istre. Iste godine, 27. rujna, istrorumunjski govor uvršten je u Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture RH. Mrežna stranica projekta objavljena je u lipnju 2010. godine. Autentični zapisi o načinu života, povijesti mjesta i znanju pohranjenu u jeziku i prenošenu njime – riječima izvornih govornika – virtualno povezuju članove raseljene zajednice u očuvanju i dokumentiranju njihova jezika, povijesti i kulture te edukaciji, prikupljanju i digitalizaciji građe bitne za jezik i zajednicu. Kroz projekt je nedavno potaknuto i osnivanje lokalnih udruga mještana čija je zadaća očuvanje lokalnog jezika i kulture – Udruga spod Učke (u Sušnjevicima) te Udruga Žejane (u Žejanama)³⁶. Digitalna zbirka obuhvaća tekstualne, slikovne, zvučne i videozapise, a organizirana je u četiri tematske cjeline: *Glasovi zajednice, Nauči, Resursi i biblioteke, Sudjeluj i komuniciraj*. Broj jedinica građe: 388 (u porastu); jezici: hrvatski, engleski; pretraživanje: kategorije, popis, puni tekst. Mrežna adresa: <http://www.vlaski-zejanski.com/>.

Nestajanje mnogih tradicijskih procesa u lokalnoj zajednici – glazbe, jezika, običaja, obrta, dječjih igara itd. – neminovno je, a ovakvo očuvanje i komuniciranje putem weba primjer je dobre prakse prikupljanja i dokumentiranja nematerijalnog kulturnog naslijeđa³⁷.

3.7.2. Mrežna stranica Istrorumunji u Hrvatskoj

Još jedna mrežna stranica posvećena je očuvanju identiteta istrorumunjske zajednice i prezentaciji njihova jezika i kulture globalnoj publici. Pokrenuo ju je Bogdan Banu³⁸ 1999. godine s ciljem prezentacije istrorumunjske kulture i uspostavljanja mrežnog mjesta s kojeg bi se pristupalo svim mrežnim sadržajima vezanim uz život i kulturu istrorumunjske zajednice. Stranica donosi bogatu bibliografiju, slikovnu i zvučnu gra-

³⁶ Iz elektroničke pošte dr. sc. Zvezdane Vrzić upućene autorici članka 8. veljače 2011. godine. Ovo je primjer kako web, kao ne-mjesto, potiče ne samo stvaranje virtualnih zajednica već i stvarnih, *offline* zajednica.

³⁷ Upravo je začuđujuće kako na portalu Hrvatska kulturna baština (<http://www.kultura.hr>) te na stranicama Etnografskog muzeja Istre (<http://www.emi.hr>), partnera Udruge "Tragovi", nema poveznica na stranicu ovog iznimnog projekta. Tijekom 2009. i 2010. godine, u okviru programa zaštite nematerijalnih kulturnih dobara, Ministarstvo kulture RH dodijelilo je Etnografskom muzeju Istre 50.000,00 kn za zaštitu istrorumunjskog govora (Odobreni programi Ministarstva kulture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=29>). Kad je predsjednica vlade Republike Hrvatske, Jadranka Kosor, posjetila u siječnju 2011. godine Bukurešt, jedna od tema razgovora bila je i istrorumunjska zajednica u Istri. Rumunjski premijer Emil Boc pojasnio je "da je istrorumunjski dijalekt jedan od četiri dijalekta rumunjskog jezika i zamolio Hrvatsku da pomogne u njegovu očuvanju, jer mu prijete izumiranje" (Lipovac 2011: 2). Ne znamo što je predsjednica vlade odgovorila svom rumunjskom kolegi, ali da mu je spomenula kako je hrvatsko Ministarstvo kulture već pomoglo projektu *Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika*, to bi se jamačno našlo u novinskom izvješću. Je li netko iz Ministarstva kulture priredio taj podatak predsjednici vlade prije puta?

³⁸ Bogdan Banu stigao je u studentskoj razmjeni u Sjedinjene Američke Države gdje je diplomirao na Sveučilištu Brigham Young u saveznoj državi Utah. Iako nije profesionalni lingvist, povjesničar ili antropolog, njegovo zanimanje za očuvanje vlastitog identiteta i identiteta zajednice iz koje je potekao urodilo je ovom pažnje vrijednom mrežnom stranicom. Danas živi i radi u Washingtonu.

đu, poeziju, priče pripadnika zajednice³⁹ itd. Iako stranica ne pripada hrvatskoj online domeni, vrijedno ju je ovdje spomenuti kao još jedan primjer kako kreativni pojedinci mogu itekako doprinijeti očuvanju i promociji ugrožene nematerijalne baštine, a osobne inicijative poslužiti kao uzor često tromim institucijama. Broj jedinica građe: 147 (u porastu); jezici: engleski, istrorumunjski; pretraživanje: kategorije, popis. Mrežna adresa: <http://www.istro-romanian.net/>.

3.8. Ostali mrežni izvori za proučavanje hrvatske tradicijske baštine

Iako tradicijsku baštinu primarno čuvaju, dokumentiraju i komuniciraju muzeji, kulturno-umjetničke udruge, instituti za etnologiju i folkloristiku, građa vezana uz zavičajnost i identitet lokalnih zajednica prikuplja se i u drugim baštinskim i srodnim ustanovama. Narodne knjižnice imaju zakonsku obvezu prikupljanja i čuvanja zavičajnih zbirki koje pružaju dragocjene izvore za istraživanje zavičaja, pa tako i tradicijske baštine. Danas je u Republici Hrvatskoj registrirano 211 narodnih knjižnica i 147 zavičajnih zbirki (Tošić-Grlač 2009: 2). Na 20 samostalnih mrežnih stranica narodnih knjižnica (od ukupno 63) nalazimo digitalizirane odabrane jedinice građe iz zavičajnih zbirki. Tradicijsku baštinu komunicira samo Gradska knjižnica i čitaonica Pula (<http://vizz.gkc-pula.hr/>) – digitaliziranim izdanjem *Hrvatske narodne pripovjeka iz Istre*.

Ostali izvori za proučavanje tradicijske baštine mogu se pronaći u Digitalnom repozitoriju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (<http://hazu.arhivpro.hr/>), koji sadrži *Zbornik za narodni život i običaje* te Digitalnoj zbirci Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (<http://dzs.ffzg.hr/>), koja sadrži 65 usmenih narodnih priča.

4. Neiskorištene mogućnosti ‘pripovijedanja’ na webu

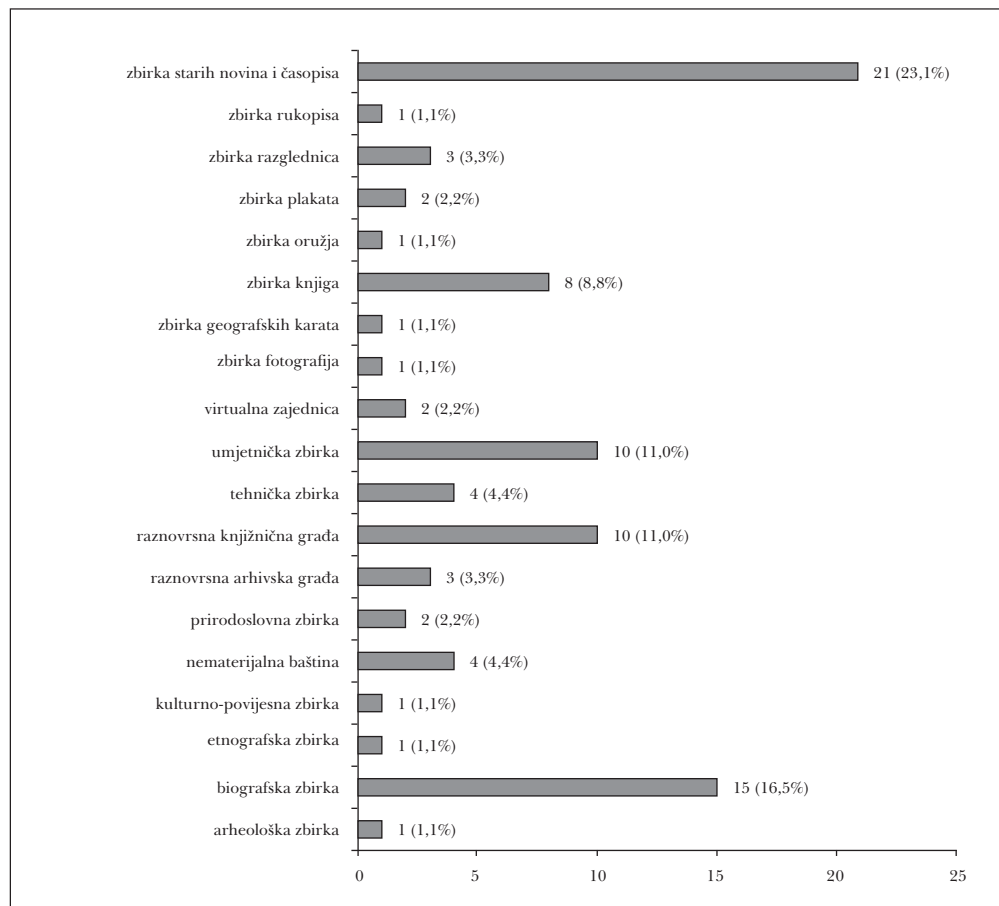
Hrvatska baštinska online domena prezentira 91 digitalnu zbirku: 5 arhivskih (5,5%), 39 knjižničnih (42,9%), 19 muzejskih (20,9%) te 28 ostalih zbirki (30,8%)⁴⁰. Slika 6 prikazuje tipologiju online zbirki prema vrsti izvorne građe. Kao što je iz grafičkog prikaza razvidno, online zbirke koje komuniciraju tradicijsku baštinu – etnografsku građu i nematerijalnu baštinu – čine svega 5,5% zbirki na webu. Za zemlju s 85 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara, a od toga deset na UNESCO-ovoj listi⁴¹ – nedovoljno.

³⁹ Iako se eksplicitno ne navode u UNESCO-ovoj Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, osobne priče koje pojašnjavaju životne situacije, događaje i iskustva prepoznaju se i prikupljaju kao značajan segment nematerijalne baštine (Solanić 2008: 105).

⁴⁰ To su zbirke pojedinaca – kolekcionara, udruga, fakulteta, nakladnika, tvrtki itd.

⁴¹ Već sa sedam dobara upisanih 2009. godine na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine (festa sv. Vlaha, dvoglasje tjesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, drvene tradicijske igračke s područja sjeverozapadne Hrvatske, godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana, procesija “Za križen” na otoku Hvaru, zvončari s područja Kastva i čipkarstvo u Hrvatskoj) Hrvatska se našla na četvrtom mjestu u svijetu i prvom u Europi (Salopek 2009: 6). Godine 2010. na popis su uvršteni Sinjska alka, medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske i ojkanje, <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011#results>, (14.4.2011.)

Slika 6. Tipologija online zbirke prema vrsti građe

Ovdje valja naglasiti kako sve te digitalne zbirke odražavaju logiku baze podataka, a baza podataka nije najpogodniji medij za 'pripovijedanje'. Pregledavanje i pretraživanje predmeta u digitalnim zbirkama (zapisa u bazama podataka) ne omogućuje pravi pristup znanju. Alfredo M. Ronchi smatra kako baze podataka "nisu dovoljno uspješne u komuniciranju nematerijalne tradicijske baštine" (Ronchi 2009: 25). Lev Manovich otići će korak dalje i proglasiti baze podataka i priče "prirodnim neprijateljima". "Kao kulturni obrazac, baza podataka predstavlja svijet kao popis predmeta [...] dok priča gradi uzročno-posljedične odnose između naizgled neuređenih predmeta (događaja)..." (Manovich 2001: 225).

Eilean Hooper-Greenhill ističe ključnu ulogu pripovijedanja u komunikaciji baštine.

"Moderno doba ne zadovoljava se smještanjem predmeta u tablice i zahtijeva razumijevanje predmeta u odnosu na čovjeka [...] Priče o ljudima, životu i

civilizaciji postaju važnije od fizičkog opisa stvari. [...] Strukture moderne *episteme* su totalne [...] Znanje postaje trodimenzionalno, sveobuhvatno. Glavne teme proučavanja postaju ljudi, njihove povijesti, životi i odnosi.” (Hooper-Greenhill 1995: 198)

Umjesto prikaza nepovezanih muzejskih predmeta bolje je pričati priče o kulturi, povijesnom kontekstu, značajnim osobama, mjestima, događajima, lokalnim tradicijama, nematerijalnoj baštini itd. Muzejski predmeti trebaju biti okosnice takvih priča. “Priče treba tkati oko muzejskih predmeta” (Hooper-Greenhill 1995: 206).

Web omogućuje slojevitost sadržaja, iznošenje različitih interpretacija, povezivanje različitih izvora i različitih medija (teksta, zvuka, nepokretnih i pokretnih slika, animacije, 3D prezentacija). Teorija i praksa kibermuzeologije temelji se upravo na tim značajkama weba. Njena je temeljna zadaća komunikacija znanja primjenom novih tehnologija (Langlais 2005: 74).

U komuniciranju znanja o baštini najvažnije su ideje i koncepti. Samo na temelju dobrih ideja i koncepata mogu nastati dobre priče. Uvijek je bolje imati nekoliko dobrih priča nego ‘tanak’ skup podataka o svakom muzejskom predmetu. ‘Sirova’ informacija neće sama po sebi donijeti uspjeh muzejima. Također zbir ‘sirovih’ informacija neće donijeti veći uspjeh, već samo složenije i bogatije narativne strukture u kojima je zabilježeno znanje o određenoj temi.

Moć jedne kulture proizlazi iz snage priča koje je u stanju ispričati. Guy Hermann s pravom zaključuje: “Ako je web najsnažniji medij za pričanje priča koji smo ikada imali, a muzeji institucije koje pričaju priče, onda je web najsnažniji medij koji je muzejima ikada bio na raspolaganju.” (Hermann 1999). A bez priča, tj. šireg kulturološko-povijesnog konteksta muzejskih zbirki i pojedinačnih predmeta, njihovi online katalogi, iako intelektualno važni, emocionalno su bez značenja za većinu korisnika, dajući im, poput knjižničnih online kataloga, samo osnovne informacije o građi koju muzej posjeduje.

5. Zaključak

Nove informacijsko-komunikacijske tehnologije transformirale su sve aspekte komuniciranja kulturne baštine. Digitalno komuniciranje baštine, kao i svaki kulturno-povijesni fenomen, nije nastalo iz vakuuma. Ono je proizvod prošlih i sadašnjih promišljanja o organizaciji, pohrani i komunikaciji kulturne baštine s ciljem stvaranja i čuvanja osobnih i kolektivnih memorija i identiteta. Bitne značajke novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija u odnosu na starije medije jesu mogućnost integriranja različitih medija i sadržaja, procesiranja velikih količina informacija na sve većim brzinama te mogućnost povezivanja korisnika i baštine neovisno o prostorno-vremenskim ograničenjima.

Nove informacijsko-komunikacijske tehnologije donijele su baštinskim ustanovama i nove odgovornosti. Komuniciranje baštine u svezi je s temeljnim zadaćama baštinskih ustanova: prikupljanjem, čuvanjem, istraživanjem i dokumentiranjem građe. Baštinske ustanove ovise o računalnoj tehnologiji u svim tim segmentima djelovanja. Primjena novih tehnologija u baštinskom području otvara i prostor novim oblicima komuniciranja baštinskih ustanova s korisnicima. Nove paradigme komuniciranja potiču i nove kreativne izričaje baštinskih stručnjaka i stvaranje novih, digitalnih kulturnih dobara.

Provedeno istraživanje pokazuje kako projekti digitalizacije nisu značajnije povezali hrvatske baštinske ustanove, kako međusobno, tako ni s krajnjim korisnicima. Također, u Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno razvijena kultura komuniciranja baštine u digitalnom obliku, kao ni kritički diskurs prema primjeni novih tehnologija u komuniciranju baštine, a niti jedno istraživanje do sada nije obuhvatilo cjelokupnu ponudu hrvatske baštinske online domene.

Važno je međunarodno rasprostiranje vlastite baštine zbog doprinosa kulturnoj raznolikosti te promociji nacionalnog, regionalnog i lokalnog kulturnog identiteta. Što se baština manje komunicira, to se čini manje važnom. Istraživanje hrvatske baštinske online domene pokazuje da hrvatski muzeji, u većini slučajeva, koncipiraju i oblikuju svoje mrežne stranice zbog vlastite promocije, ali ne i promocije baštine za koju skrbe. U odnosu na umjetničke i prirodoslovne zbirke, etnografske su zbirke posve zanemarene u online domeni, s izuzetkom Zbirke tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina. Mrežne stranice posvećene nematerijalnoj baštini djela su kreativnih pojedinaca i udruga.

Potrebno je stimulirati digitalizaciju hrvatskoga sadržaja, bilo od nacionalnog bilo od regionalnog ili lokalnog značaja, promovirati mjesta i regije. Sa zavidnim brojem nematerijalnih kulturnih dobara na UNESCO-ovu popisu Hrvatska se smjestila u sam svjetski vrh, ali još uvijek čekamo da se to blago dostojno prezentira i na internetu.

Prilog. Hrvatska tradicijska baština na internetu⁴²

1. Cesta tradicije, Udruga "Međimurske roke", Lopatinec, <http://www.medjimurske-roke.hr/>, 2008.
2. Etno-radionica Čehulić, Kravarsko, <http://www.etno-cehulic.hr/>, 2004.
3. Etno-kuća "Štefanek", Lepoglava, <http://www.lepoglavskacipka-stefanek.hr/>, 2010.
4. Ganga, Tomislav Matković, Imotski, <http://www.ganga.hr/>, 2002.

⁴² Navedeni su naslov i vlasnik mrežne stranice, mrežna adresa i godina objavljivanja. Podaci o godini objavljivanja prikupljeni su u telefonskim kontaktima s vlasnicima. Svim mrežnim stranicama zadnji put je pristupljeno 14. travnja 2011.

5. Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Šibenskoj biskupiji, Hrvatska kulturna udruga "Pjevana baština", Zagreb, <http://www.pjevanabastina.hr/>, 2009.
6. Gorska vila – multimedijalna čitaonica, Udruga laniške mladeži, Lanišće (Istra), <http://www.gorska-vila.com/>, 2008.
7. Gromiščina zemja, Udruga "Gromiščina zemja", Čavle, <http://www.gromiscina-zemja.hr/>, 2005.
8. Hrvatska narodna glazbala – privatna zbirka Krešimira Galina, Zagreb, <http://www.hrvatska-narodna-glazbala.com/>, 2005.
9. Hrvatska tradicijska glazbala, Stjepan Večković, Zagreb, <http://www.gajde.com/>, 2000.
10. Istarski rječnik, Histria Croatica C.A.S.H. d.o.o., Pula, <http://www.istarski-rjecnik.com/>, 2007.
11. Istroromanians in Croatia, Bogdan Banu, Washington, <http://www.istro-romanian.net/>, 1999.
12. Izvorni hrvatski suvenir Klikić, Cernik, <http://www.klicic.hr/>, 2006.
13. Jela hrvatske nematerijalne kulturne baštine, Hrvatska agencija za hranu, Osijek, http://www.hah.hr/tradicionalna_jela.php, 2007.
14. Kišobrani Cerovečki, Zagreb, <http://www.kisobrani-cerovecki.hr/>, 2005.
15. Kuća o *batani* – Casa della batana, Rovinj, <http://www.batana.org/>, 2006.
16. Lepoglavska čipka, Zadruga lepoglavske čipke, Lepoglava, <http://www.lepoglavska-cipka.hr/>, 2010.
17. Licitar – toplo srce hrvatskoga puka, Licitar – studio za dizajn i izradu predmeta za ukras i uspomenu, Zagreb, <http://www.licitar.hr/>, 2009.
18. Lončarstvo Gjerek, Turčin, <http://loncarstvo.hr/>, 2007.
19. Lončarstvo Magdalenić, Mihovljan, <http://www.stari-zanat.hr/>, 2001.
20. Lončarstvo VAL, Petrinja, <http://loncarstvo-val.com/>, 2010.
21. Medičarsko-svječarski obrt "Arko", Samobor, <http://www.medicarna-arko.hr/>, 2009.
22. Medičarstvo Oslaković, Samobor, <http://www.medicarna-oslakovic.hr/>, 2008.
23. Mlinarski put, Ekološka organizacija Lipa – EOL, Čakovec, <http://www.eol.hr/>, 2008.
24. Očuvanje vlaškog i žejanskog jezika, dr. sc. Zvezdana Vrzić i Udruga "Tragovi", <http://www.vlaski-zejanski.com/>, 2010.
25. Opanci Kruh Vuk, Ivanić-Grad, <http://www.opanci-obuca.com/>, 2005.

26. Paška čipka, Udruga paških čipkarica “Frane Budak”, Pag, <http://www.paskacipka.hr/>, 2009.
27. Popovićev mlin, Nadia Deljan, Delnice, <http://www.popovicev-mlin.hr/>, 2008.
28. Ribolovna udruga za tradicijski ribolov “Hanja”, Repušnica, <http://www.ru-hanja.hr/>, 2009.
29. Rovinjske bitinade, Pučko otvoreno učilište Grada Rovinja i Zajednica Talijana grada Rovinja, <http://www.bitinade.eu/>, 2011.
30. Sinjska alka, Viteško alkarsko društvo, Sinj, <http://www.alka.hr/>, 2008.
31. Starogrojski paprenjok, Branka Visković, Zagreb, <http://paprenjak.com/>, 2010.
32. Svjećarsko-medičarski obrt “Slavica”, Klenovnik, <http://licitarskosrce.com/>, 2007.
33. Tradicijski obrt majstora Tome, Globočec, <http://www.majstor-tomo.net/>, 2010.
34. Tradicijski obrt obitelji Čolakovac, Gradište, <http://www.tradicijski-obrt.com/>, 2007.
35. Uz gangu i bukaru, Klub Ciste Velike i prijatelja, <http://uz-gangu-i-bukaru.com/>, 2010.
36. Virtualni muzej tradicijske glazbe Međimurja, Lidija Bajuk, <http://mtraditional.com/>, 2009.
37. Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, <http://www.muvrin.mdc.hr/>, 2010.
38. Zlatovez... slavonski znamen od davnina, Ružica Raković-Smiljanić, Osijek, <http://www.zlatovez.com/>, 2006.

Izvori

Adresar muzeja u Republici Hrvatskoj, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-muzeja/?prikazi=adresar> (17.1.2011.)

Adresar zbirki vjerskih zajednica, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-zbirki-vjerskih-zajednica/?prikazi=adresar-c> (17.1.2011.)

Baza pravnih propisa tražilice CADIAL, <http://cadial.hidra.hr/> (22.1.2011.)

Culturenet – web centar hrvatske kulture, <http://www.culturenet.hr/> (12.4.2011.)

Državni arhivi u Hrvatskoj, <http://www.arhiv.hr/hr/drugi-arhivi/fs-ovi/arhivi-hrvatska.htm> (17.1.2011.)

Hrvatska kulturna baština, <http://www.kultura.hr> (12.4.2011.)

Hrvatski folklor, <http://www.hrvatskifolklor.net/> (22.2.2011.)

Lista zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (12.4.2011.)

Muzejski dokumentacijski centar, <http://www.mdc.hr> (12.4.2011.)

Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212> (8.2.2011.)

Odobreni programi Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=29> (10.2.2011.)

Portal narodnih knjižnica, <http://www.knjiznica.hr/> (17.1.2011.)

Registar udruga Republike Hrvatske, <http://www.appluprava.hr/RegistarUdruga/> (17.1.2011.)

Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj, <https://sudreg.pravosudje.hr/Sudreg/index.jsp> (17.1.2011.)

Šojat-Bikić, Maja. 2011. Hrvatska kulturna baština na internetu (HKBI), osobna baza podataka

Upisnik knjižnica Ministarstva kulture RH, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202> (17.1.2011.)

Literatura

Blagus, Željko. 2010. "Autohtona glazba i oblikovanje imidža turističke destinacije" u: Tržište, 22/1: 77-92.

Crofts, Nicholas. 2010. "Grasping the intangible : How should museums document intangible heritage?" u: CIDOC 2010 Conference Papers, http://cidoc.meta.se/2010/full_papers/crofts.pdf (9.2.2011.)

Davis, Peter. 2005. "Places, 'cultural touchstones' and the ecomuseum", u: Heritage, museums and galleries: an introductory reader. Gerard Corsane, ur. London: Routledge, str. 365-376.

Franulić, Markita. 2010. "Statistički pregled muzeja, galerija i zbirki u Republici Hrvatskoj za 2009. godinu", <http://www.mdc.hr/UserFiles/file/statistika/Statistika%20grafovi%20za%20web,%202009.pdf> (29.1.2011.)

Gumbas, Karmen. 2009. "Ekomuzej čipke i čipkarstva", u: Vjesnik, Zagreb, 18. veljače, str. 15.

Hargittai, Eszter. 2000. "Open portals or closed gates? Channeling Content on the World Wide Web", u: Poetics: Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts, 4: 233-253.

Hermann, Guy. 1999. "Exploring Narrative: Telling Stories and Making Connections", u: Museums and the Web 1999 Conference Papers, <http://www.archimuse.com/mw99/papers/hermann/hermann.html> (12.2.2011.)

Hooper-Greenhill, Eilean. 1995. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge.

Kalfatovic, Martin R. 2002. *Creating a Winning Online Exhibition : A Guide for Libraries, Archives, and Museums*. Chicago: American Library Association.

Kalle, Martina. 2010. "Dragocjena digitalna baština", u: *Vjesnik*, Zagreb, 27. svibnja, str. 35.

Knjaz, Sanja. 2010. "Naš je folklor na ponos i diku", u: *Zagreb.hr*, 3/40, 29. lipnja, str. 12-13.

Langlais, Dominique. 2005. "Cybermuseumology and Intangible Heritage", u: *Intersections Conference Journal: Selected Papers from Hybrid Entities Conference*, Toronto, str. 72-81.

Lipovac, Marijan. 2011. "Potvrda u Bukureštu: Rumunjska obećala da neće blokirati Hrvatsku", u: *Nedjeljni vjesnik*, 29. i 30. siječnja, str. 2.

Malpas, Jeff. 2008. "Cultural Heritage in the Age of New Media", u: *New Heritage: New Media and Cultural Heritage*. Y. E. Kalay, T. Kvan i J. Affleck, ur. London: Routledge, str. 13-26.

Manovich, Lev. 2001. *The Language of New Media*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Marghescu, Georgeta. 2009. "Istro-Romanian Cultural Heritage: The Relevance of the Study of Endangered Cultures", u: *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 9/5: 587-596.

Mihalić, Veljko. 2008. "Privatne zbirke darovane gradu Zagrebu i njihova uloga u kulturnom razvoju grada", u: *Muzeologija*, 45: 3-267.

Novosel, Maja; Španiček, Bojana. 2010. "Imamo sve predispozicije za kulturni turizam, samo se treba umrežiti", u: *Međimurske novine*, prilog Media, Čakovec, 25. svibnja, str. 4.

Parry, Ross. 2007. *Recoding the Museum: Digital Heritage and the Technologies of Change*. London: Routledge.

Radić, Igor. 2009. "Istrorumunjski na ponos Žejana i Šušnjevice". *Glas Istre online*, 13. srpnja, <http://www.glasistre.hr/kultura/vijest/84998> (8.2.2011.)

Ratković, Dragana Lucija. 2005. "Rovinjska *batana*: uspješan projekt kulturnog turizma", u: 8. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Tinka Katić, ur. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 311-314.

Rheingold, Harold. 1993. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Reading, MA: Addison-Wesley, <http://www.rheingold.com/vc/book/intro.html> (8.2.2011.)

Ronchi, Alfredo M. 2009. *eCulture: Cultural Content in the Digital Age*. Berlin: Springer-Verlag.

Salopek, Hrvoje. 2009. "Hrvatska je zemlja s najviše kulturnih fenomena u Europi", u: *Matica*, 59/10, str. 6-7.

Solanilla, Laura. 2008. "The Internet as a Tool for Communicating Life Stories: a New Challenge for 'Memory Institutions'", u: *International Journal of Intangible Heritage*, 3: 104-116.

Špoljarić, Mirta. 2008. "Portal kao osobna iskaznica Hrvatske", u: *Vjesnik*, Zagreb, 5. lipnja, str. 17.

Tošić-Grlač, Sonja. 2009. "Zavičajna zbirka – identitet lokalne zajednice". *Novi uvez: Glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva online*, http://www.zkd.hr/novi_uvez_10.pdf (12.4.2011.), str. 2-3.

Trant, Jennifer. 1997. "When all You've Got's the "Real Thing": Museums and Authenticity in the Networked World", u: *Qualität und Dokumentation: CIDOC Jahrestagung 1997*. Nürnberg: Germanisches Nationalmuseum, str. 22-1 – 22-18.

UNESCO. 1996. *Learning: The Treasure within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: Highlights*. Pariz: UNESCO.

UNESCO. 2003. "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage", <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (9.2.2011.)

Walsh, Peter. 2010. "The Web and the Unassailable Voice", u: *Museums in a Digital Age*. Ross Parry, ur. London: Routledge, str. 229-236.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. 2005. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html> (14.4.2011.)

Croatian Traditional Heritage Online: Status and Opportunities

The article is based on the research of the websites of Croatian ethnographic museums, museums, associations, religious communities and private collectors who collect and preserve ethnographic materials, public libraries that have local history collections, the official websites of institutions of state administration and local self-government and tourist boards, and attempts to depict the situation of the availability of tangible and intangible traditional heritage on the Croatian web. It shows the few examples of good practice which are in most cases not the result of institutional care for traditional heritage, but the work of creative individuals and associations. The results of the research are compared with the online achievements in other segments of the Croatian cultural heritage, and we point to the untapped communications capabilities of traditional heritage through the web as the most powerful medium for 'storytelling'.

Keywords: traditional heritage, online presentation of heritage, ethnographic museums, Croatia

1. Introduction

Traditional heritage is a component of the national cultural heritage and is manifested in numerous regional and local variations. Although it is constantly subject to change, even disappearance, it is a strong underpinning of the individual and collective identities. On the other hand, the communication of cultural heritage in a digital form, now mostly over the Web, is a relatively new area that opens up a number of opportunities of exploration and contribution to the development of critical discourse by applying new technologies when communicating heritage.

Cultural heritage and communication have always been closely intertwined. Technologically-assisted communication of heritage is not a new idea. It is as old as the heritage. Without technology - clay tablets, wax, ink, paper, printing, oil colors, etchings, lithographs, woodcuts, photography, mechanics, analog and digital electronics, radio, film, television, etc. - the heritage that we know today would not exist. This technology enables the creation, memorizing, reproduction and communication of tangible

and intangible cultural assets. Technologies generate new codes of accessibility, perception and presentation and democratize access to cultural heritage content allowing its free circulation throughout the society in a variety of versions and copies. We can give credit to each of the technologies for the possibility of a vision of cultural heritage from different perspectives, different interpretations and perceptual modalities. Hopes were high for each of the technologies to open up new creative and communicative horizons and provide new opportunities for learning about heritage. Communicating via the web is just the latest link in this long historical chain of technologically assisted communication of cultural heritage.

Our heritage digitalization projects still to a very large extent do not cover the design and manufacture of digital content for a wider community of users. Because of the financial, technical and professional limitations heritage institutions set their priorities to the internal digitalization in order to document the structure and creation of various digital catalogs and informational aids. Digital heritage, however, goes beyond the level of catalog descriptions of material and contextually interprets certain cultural phenomena, or the entire culture, expanding the functionality of the heritage through rich and strong interactivity and multimedia options and provides extensive connectivity and search options for the heterogeneous sources of heritage. Digitalization of cultural heritage brings many benefits, including, of course, a large number of users that can access digital content on the Internet.

This paper will explore and examine the position of Croatian traditional heritage in the online domain, the tangible, stored in ethnographic collections, as well as intangible heritage, stored as the knowledge, skills, customs, beliefs, games, music, etc. The aim of this research is to determine the extent of usage and how we use traditional cultural assets in the processes of preservation and presentation of our identity in the global online domain and to point to a few examples of good practice, which are largely the result of enthusiasm and actions of creative individuals and associations. We will critically examine the extent to which the Croatian museums, cultural portals and relevant institutions, counties, cities, municipalities and tourist boards contribute to the promotion of Croatian traditional heritage on their official websites.

2. Research on the websites of institutions, communities and individuals who take care of traditional heritage

The presented results of research are part of a broader research enterprise to make 'an inventory' and to critically question the entire Croatian heritage online domain. The survey covers the websites of heritage institutions – archives, libraries and museums (ALM), the collections of religious communities, private collections, the associations working in the field of culture, cultural sites, the official web sites of state administration and local government, tourist boards and all related institutions working with heritage or the ones that can contribute to the communication and promotion

of national cultural heritage. For the study a model of evaluation was developed that is objective and reproducible which applies to the entire heritage community, i.e. all the institutions, associations and other legal entities that collect, preserve and communicate the tangible and intangible cultural heritage. We investigate to which extent their websites reflect these fundamental objectives, and we analyze their online offerings. The design of the website is not considered because it is subject to subjective assessment and personal aesthetic preferences.

Based on this evaluation model a relational database of Croatian cultural heritage on the Internet (HKBI) was developed which stores all the collected data.¹ The features of websites (arrays in the HKBI database) are grouped in subsets that correspond to categories of the evaluation model. All websites are evaluated by selected categories:

1. general quality criteria: online identity (their own or within another institution), multilingualism, site maintenance (dynamism), interface accessibility, search tools, site map, printing accessibility, use of multimedia (sound, motion pictures, virtual panoramas, 3D presentations, etc.), the typology of content;
2. communication of heritage and heritage content: digital collections / virtual exhibitions / coherent stories (multilingualism, search mechanisms, integrating content from different sources and institutions collaborating on joint projects, added value);
3. communication with users (e-mail, guest book, online surveys, newsletters, e-commerce) and the use of Web 2.0 services (social networking, social tagging, etc.);
4. dissemination of knowledge about heritage according to the UNESCO's four pillars of learning², applied to the websites of heritage institutions: doing (what users can do when visiting a website - finding out about service hours and location, news from the cultural calendar, contacting the staff to participate as co-creator of content), knowing (whether the user can learn about the cultural heritage), living together (contribution of a heritage website to the culture of coexistence, tolerance and understanding), being (whether the heritage websites are contributing to the maintenance of their own identity and the sense of belonging to the local community).

¹ The HKBI database was consolidated during the months of preliminary research in 2010, and iteratively tested on samples of websites in order to check whether all the essential features of websites, digital collections, virtual exhibitions and other heritage contents were included in the database. As the study progressed, so the database was rebuilt and, after a dozen iterations, structurally consolidated in early 2011. (Šojat-Bikić 2011).

² Report to UNESCO by the International Commission on Education in the 21st century, defines the four pillars of learning: "Lifelong learning is based on four pillars: knowing how to live, doing, living together, being." (UNESCO 1996: 37) Thus, we learn so we can perform the tasks in the workplace, to know (and learn to learn), live in the community and keep our own identity. These are useful categories for the evaluation of heritage websites from the aspect of the content and the aspect of the total contribution to the knowledge society.

The basic modules of the HKBI database consist of registers, browsers, statistical packages, and various reports. The database contains records of the Croatian heritage institutions (ALM), the collections of religious communities and private collections, cultural institutions and organizations, cultural portals, websites of cities, towns and villages and tourist boards in Croatia, then digital collections, virtual exhibitions, the intangible heritage and historical personages on the web, digital issues of serials and books³. The information on heritage institutions was collected and checked in the official directories of archives, libraries and museums at central portals⁴, inspection registers and rolls of the Croatian Ministry of Culture⁵, the Court Register of companies in the Republic of Croatia⁶, the Register of Associations in the Republic of Croatia⁷, and other relevant online resources.

From the database HKBI one can get a variety of statistical and comparative views on the communication of the Croatian cultural heritage on the Internet.

2.1. Ethnographic museums, museums with ethnographic collections and ethnographic collections on the Internet

The HKBI database contains records of 338 museums and museum collections (dislocated units of museums, collections within libraries, schools, associations, cities, municipalities and other entities). Ethnographic material is collected and preserved in 162 museums and museum collections.⁸ Their presence on the internet is illustrated by a graphical representation in Figure 1, from which it is clear that 42 museums have their own websites⁹, while others are presented on the websites of other institutions.

³ HKBI database is regularly updated so that it always reflects a faithful image of Croatian heritage online domain, and currently it contains about 10,000 different records. The data presented in this paper are valid on the date of 15th of April 2011.

⁴ State Archives in Croatia, <http://www.arhiv.hr/hr/drugi-arhivi/fs-ovi/arhivi-hrvatska.htm>, Portal of public libraries, <http://www.knjiznica.hr/>, Directory of museums in the Republic Croatia, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-muzeja/?prikazi=adresar> (Jan 17 2011)

⁵ Register of the libraries of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202>, The inspection register and rolls of museums and museums, galleries and collections within the institutions and other entities of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212> (Jan 17 2011)

⁶ The Court register of companies in the Republic of Croatia, <https://sudreg.pravosudje.hr/Sudreg/index.jsp> (Jan 17 2011)

⁷ The Register of Associations in the Republic of Croatia, <http://www.applprava.hr/RegistarUdruga/> (Jan 17 2011)

⁸ 93 museums (56 independent museums, 6 museums within the museum institutions, 10 museums within the cities and municipalities, 13 museums within open universities and cultural centers, 4 private museums, 2 museums within the company, 2 museums within the associations) and 69 museum collections (6 museum collections as dislocated units of museums, a collection within the Croatian Academy of Arts and Sciences, 14 collections within the cities and municipalities, a collection at the open university, 2 collections within the national parks, 5 collections within the school system and 40 collections within the associations) belong to this group.

⁹ Among 338 museums and museum collections in Croatia, 101 (29.9%) have their own website. Among 111 independent museums, registered in the Court Register of companies in Croatia, 75 (67.6%) were independently presented on the Internet. Thus, 32.4% of the independent museums in the Republic of Croatia do not yet have their own website.

Figure 1 Network identity of museums and museum collections of ethnographic material

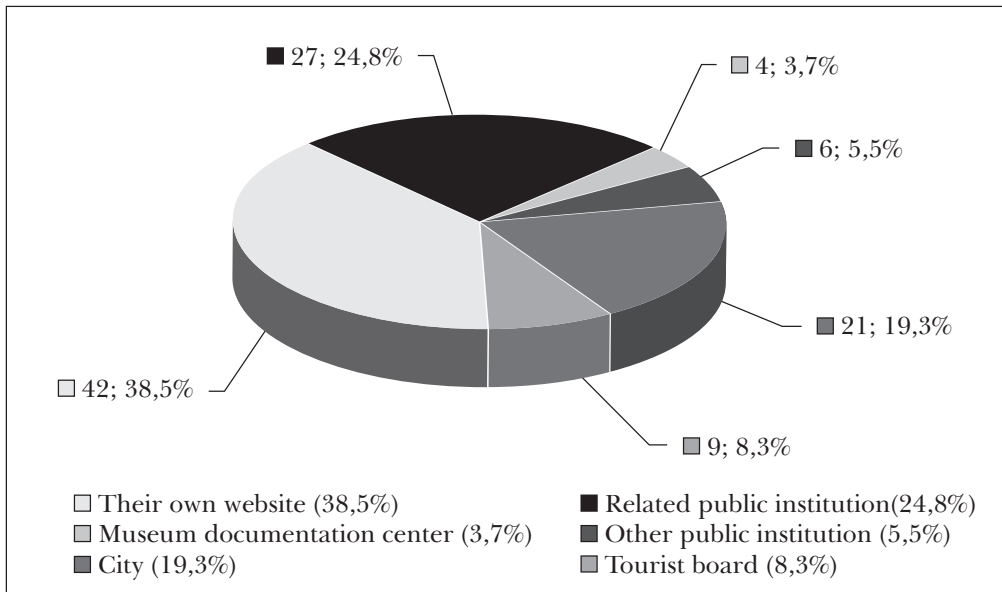

Figure 2 Features of the museums' with ethnographic collections own websites according to the general quality criteria

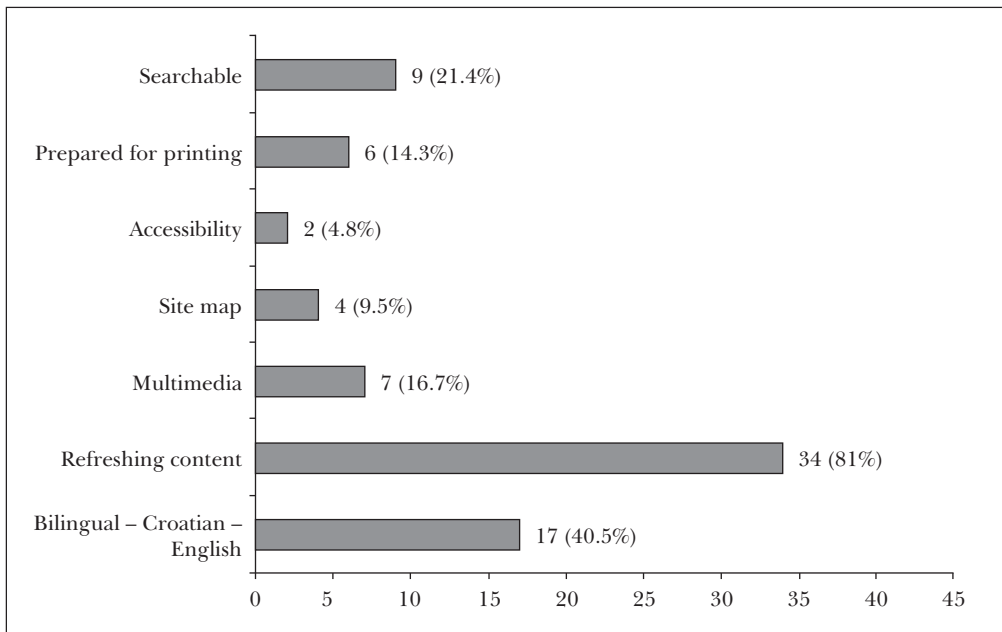

Figure 3 The typology of the content of the museums' with ethnographic collections own websites

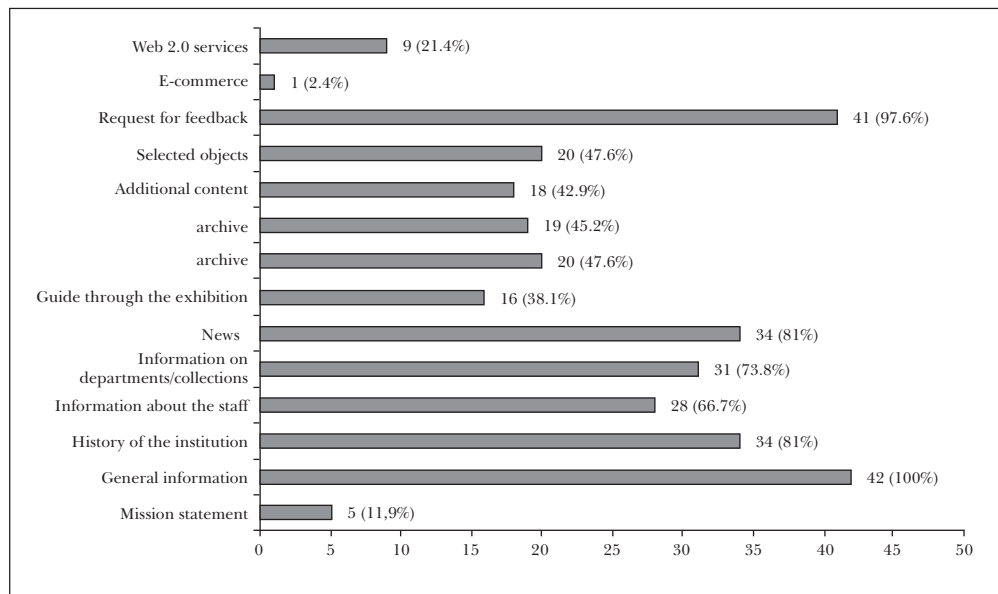
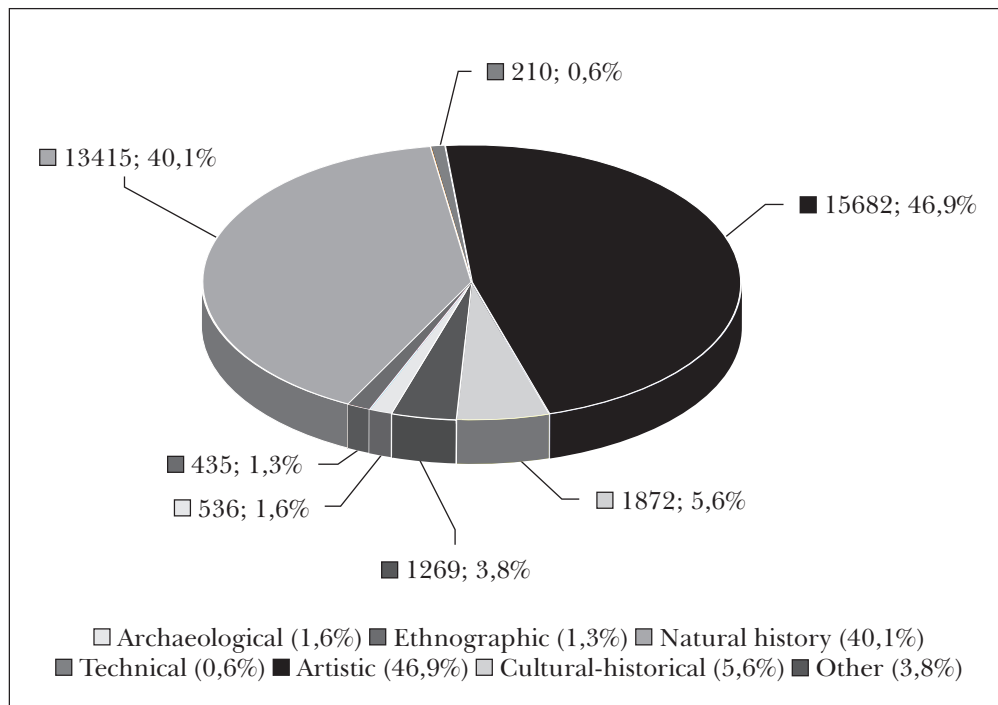

Figure 4 Number of museum objects on the Internet by type of object

The features of their own websites according to the general quality criteria are given in Figure 2 while the typology of the website content is shown in Figure 3, from which it is clear that the website is not used for the dissemination of knowledge about heritage but primarily for the promotion of the museum. The standardized form of the 'online brochure' is prevalent, which contains general information about museums and collections, the history of museums, news, archives of exhibitions and publications and a small number of selected museum objects, and the expectation of feedback from users is reduced to the possibility of sending electronic mail to employees of the museum. There is little additional content - these are short reviews of local history or stories about local traditions (12 museums), biographies of prominent people (4 museums), digitized publications and articles (8 museums). Thus, we find almost no content related to the traditional heritage – digital collections or coherent multimedia stories. Very few ethnographic objects are presented. If we compare the achievements with other Croatian museums (Figure 4), we see that the objects from the collections of art and natural history dominate on the Internet, while the ethnographic share is just 1.3%.¹⁰

Evaluation of museum websites under UNESCO's four pillars of learning does not indicate their contribution to the knowledge society. Users can 'do' the following: find service information and news from the cultural calendar and based on that they can visit the museum or the museum staff can be contacted via e-mail.

2.2. Religious communities and their ethnographic collections

Of the 152 collections of religious communities in the HKBI database¹¹, 20 contain ethnographic material. The official websites of religious communities list the basic information about the 33 collections (21.7%), six of which contain ethnographic material. On only four sites of religious communities we find selected objects from the collection (127 objects, presented only with a picture, none of which belong to the ethnographic collections). Thus, the ethnographic collections of religious communities are inaccessible to users online.

2.3. Cultural associations

It is very hard to find accurate information on the number of cultural associations working in the field of preservation and presentation of Croatian traditional heritage and reproductive performance of the original folklore, collection of ethnographic material and documentation of local traditions. Unofficial information claims that there are 750 cultural associations in the Republic of Croatia (Knjaz 2010: 12). Researching

¹⁰ Croatian museums showed 33,419 objects on the Internet, with images and basic information (Šojat-Bikić 2011), which makes up about 0.5% of all museum objects, which according to statistical data for 2009 amount to 6,025,490 (Franulić 2010: 4).

¹¹ The portal of the Museum Documentation Center registers 146 collections (Address book of collections of religious communities, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-zbirki-vjerskih-zajednica/?prikazi=adresar-c>) (Jan 17 2011)

the Croatian Register of associations¹², the portal Croatian folklore¹³ and the official websites of cities and municipalities¹⁴, we came up with information on 993 associations, and research on the Internet found that 147 (14.8%) of the associations have an independent web site. Only 31 of these organizations, in addition to general information, history and programs of the association, presented some additional content with descriptions of traditional costumes and customs on their sites. So, if you want to know something about traditional attire, you have to find the appropriate page of the association on the Internet, which is not that simple.

2.4. Private ethnographic collections

As it is difficult to determine the exact number of cultural associations working in the field of preservation and communication of traditional heritage, it is difficult to find the exact number of private ethnographic collections. Based on the research of websites of cities, towns and tourist boards and extracts from the Croatian Register of Cultural Property¹⁵ data was collected on 64 collections owned by individuals and families, of whom 20 (31.2%) have their own websites. On the site we do not find digitalized material from these collections but only 158 objects represented by a picture.

2.5. Cultural portals

Cultural portals should be the central entry point to heritage content on the Internet. The National Portal of Croatian cultural heritage¹⁶, launched in June 2008, is still not a one-stop shop, and not even a first-stop shop where one could find links to all the heritage and heritage-related institutions in Croatia and the online heritage content - digital collections, virtual exhibitions, etc., although its "basic intention is to create a unique ID site card for RH on a global scale" (Špoljarić 2008: 17). Portal Culturenet - Croatian Cultural web Center¹⁷, which was started in 2001 by the Ministry of Culture and the Open Society Institute, also cannot meet the criteria for a national portal because it does not present an entrance to all segments of the heritage online domain.¹⁸

¹² Croatian Register of associations, <http://www.appluprava.hr/RegistarUdruga/> (Jan 17 2011)

¹³ Croatian folklore portal, <http://www.hrvatskifolklor.net/> (Feb 22 2011)

¹⁴ On the official websites of cities and municipalities there is information on about 458 cultural and artistic associations that operate in their area.

¹⁵ Database of legislative search engine CADIAL, <http://cadial.hidra.hr/> (Jan 17 2011)

¹⁶ The National Portal of Croatian cultural heritage, <http://www.kultura.hr> (Apr 12 2011)

¹⁷ Culturenet – Croatian cultural web center, <http://www.culturenet.hr/> (Apr 12 2011)

¹⁸ The Portal of Public Libraries (<http://www.knjiznica.hr>) was set up in 2007. But in recent years it has not been updated with new data on libraries or information about the newly created libraries. Up to date, and the most comprehensive portal is the Museum Documentation Center (<http://www.mdc.hr>), which is also the oldest, active since 1997, provides strong support for the museums and the wider community.

Table 1 illustrates the deficiency of the Croatian Cultural Heritage portal, which likely stems from the methodology of collecting data from the heritage and heritage-related institutions through a questionnaire instead of devising a research strategy of data collection.¹⁹

Table 1 Representation of heritage institutions and online collections at the Croatian Cultural Heritage portal

	presented on the Croatian cultural heritage portal			
	yes		no	
state archives	10	52.6%	9	47.4%
public libraries	12	5.7%	199	94.3%
museums	28	8.3%	310	91.7%
online collections	36	39.6%	55	60.4%

Figure 5 Unidentified object at the ‘virtual exhibition’ Attire in the Museum of Slavonia in Osijek

¹⁹ This was also one of the motives to create the HKBI database (Šojat-Bikić 2011)

The portal is now burdened with information about collections that can be accessed only in the institutions themselves.²⁰ ‘Virtual exhibitions’ in the Multimedia section are not virtual exhibitions. ‘Pretty pictures’ of museum objects with a signature that contains only a generic name for the image files generated by digital cameras does not constitute even a digital collection, let alone a virtual exhibition (Figure 5).²¹ The objects are shown only in pictures, but users would see them through what is said about them. Object and its description (label) are two parts of the same whole. “The ‘missing’ labels, therefore, brought not just the objects, but the whole idea of an exhibition into question.” (Parry 2007: 77). Parry points out that “the semiotics of ‘labels’ has remained part of museums’ design of digital interactive applications [...] the formats may change, interfaces may vary, the content may be more dynamic, but in each of these cases the culture of museum ‘label’ is sustained.” (Parry 2007: 78) As the third problem of the Croatian Cultural Heritage portal, the questionable classification of collections by the type of material²² and topics and subtopics²³, evidently sticks out, calling for a more professional and consistent approach.

2.6. *Intangible cultural heritage on the Internet*

UNESCO’s Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage defines intangible cultural heritage as “the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artifacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage”(UNESCO 2003: 2). From the definition it follows that the intangible heritage is self-identified, transmitted from generation to generation, a living and constituent component of the identity (Crofts 2010: 2).

“Intangible cultural heritage is manifested in five domains:

- a) oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage;
- b) performing arts;
- c) social practices, rituals and festive events;

²⁰ Of 249 collections listed on the portal only 36 (14.5%) are online collections. The reason for such a ‘large’ number of collections lies in the fact that the individual units of collections of digitalized material are referred to as a ‘separate’ collections. For example, the Local digitalized collection of Marko Marulić City Library in Split is ‘divided’ into six (!) collections, all of which contain a single unit <http://www.kultura.hr/hr/Ustanove/GKMM/#/collections> (April 13 2011)

²¹ Virtual exhibition ‘Attire’ - Museum of Slavonia in Osijek, [http://www.kultura.hr/hr/Multimedija/Virtualne-izlozbe/Muzej-Slavonije-Osijek-Ruho/\(image\)/5964/\(offset\)/180](http://www.kultura.hr/hr/Multimedija/Virtualne-izlozbe/Muzej-Slavonije-Osijek-Ruho/(image)/5964/(offset)/180) (April 13 2011). User can only understand that it is about the traditional attire and nothing more.

²² The Objects category means nothing, <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/po-vrsti-grade> (Apr 13 2011)

²³ For example, the subtopic Music, <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/po-temi/Umjetnost/Glazba> (Apr 13 2011) does not include a collection of mechanical musical automatons of Ivan Gerersdorfer, http://mdc.hr/Donations/ZCM/Gerersdorfer/index_hr.html, to which otherwise there are links on the portal.

- d) knowledge and practices concerning nature and the universe;
- e) traditional craftsmanship “(UNESCO 2003: 2)

Tangible and intangible cultural heritage is actually difficult to distinguish - knowledge and skills are embedded in every material object. Therefore Jeff Malpas believes that the division of cultural heritage into tangible and intangible is artificial.

“Culture is always tied to its materiality and is inseparable from it. Specific cultural practices [...] depend upon, and are articulated by means of specific instruments and arrangements of instruments, specific sites and pathways [...] Even language has its own materiality in the form of speech, mark and sign, while the very possibility of meaning resides in the inter-relation of speakers with one another and with an objectual world.” (Malpas 2008: 15)

Republic of Croatia signed the UNESCO Convention²⁴ and designated the Ministry of Culture as the body to implement it. Currently there are 85 assets on the List of protected assets of intangible cultural heritage of the Ministry of Culture.²⁵ The classification of intangible cultural assets by UNESCO ‘s five domains and their display on the Internet is shown in Table 2, a list of their own websites is given in the Appendix. As Table 2 shows, the potential of Croatian intangible cultural heritage has not yet been sufficiently exploited in the online domain.

Table 2 Protected Croatian intangible cultural heritage on the internet

Domains of intangible cultural heritage according to UNESCO	The number of intangible cultural heritage entries listed by the Croatian Ministry of Culture	the number of Croatian intangible cultural heritage entries on official websites		
		their own	cities / municipalities	tourist board
oral traditions	11	3	1	1
performing arts	16	3	2	8
social practices	14	2	6	10
knowledge concerning nature and the world	2	2	0	0
traditional craftsmanship	42	10	10	14

²⁴ Law on Ratification of the Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage was proclaimed on May 27 2005, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html> (Apr 4 2011) The first entries of intangible heritage protection list of intangible cultural heritage were made in 2004.

²⁵ List of protected assets of intangible cultural heritage, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (Apr 12 2011)

2.7. The institutions of state administration, local governments, tourist boards and presentation of cultural heritage on the Internet

The websites of institutions of state administration and local self-government and tourist boards, in addition to providing general service information to the public, may well contribute to the presentation of cultural heritage by referring hypertext links to heritage content on the Internet. Research on their official sites shows that these institutions have not sufficiently used hypertextuality as a basic feature of the Web, or collaborated with heritage institutions to offer customers something more than just service information. Segments of their pages that relate to the presentation of heritage can be classified into five categories: local history, famous or known local people, monument heritage, traditional heritage, intangible heritage.

Table 3 Presentation of heritage at the official sites of the counties, cities, towns and tourist boards

	counties		cities		municipalities		tourist board	
number	20		127		429		345	
have websites	20	100.0%	126	99.2%	372	86.7%	249	72.2%
only in Croatian	15	75.0%	111	88.1%	359	96.5%	66	26.5%
multilingual	5	25.0%	15	11.9%	13	3.5%	183	73.5%
have public libraries			124	97.6%	106	24.7%		
have museums / museum collections			102	80.3%	76	17.7%		
have ethnographical collections			89	70.1%	91	21.2%		
have cultural-artistic associations			111	87.4%	336	78.3%		
present their heritage on a website	10	50.0%	102	81.0%	270	72.6%	225	90.4%
local history	10	50.0%	96	76.2%	228	61.3%	160	64.3%
notable local people	2	10.0%	28	22.2%	47	12.6%	22	8.8%
monumental heritage	7	35.0%	47	37.3%	115	30.9%	184	73.9%
traditional heritage	1	5.0%	18	14.3%	53	14.2%	90	36.1%
intangible heritage	0	0.0%	17	13.5%	37	9.9%	76	30.5%
oral traditions	0	0.0%	2	1.6%	13	3.5%	24	9.6%
performing arts	0	0.0%	3	2.4%	4	1.1%	15	6.0%
social practices	0	0.0%	10	7.9%	23	6.2%	39	15.7%
knowledge concerning nature and the universe	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%	1	0.4%
traditional craftsmanship	0	0.0%	5	4.0%	3	0.8%	28	11.2%

Table 3 shows quantitative data produced by the research of sites, and to build a more comprehensive picture we list the figures for museums and ethnographic collections, public libraries and cultural and artistic associations that care for the traditional heritage of the cities and municipalities. As evident from Table 3, the tourist boards are leading in the presentation of heritage, which meets the expectations, while counties, cities and municipalities require more work on their websites in order to present the local history and heritage, or connect to a site from the heritage online domain. It can also be read that the presentation of traditional heritage is neglected in relation to monument heritage.

3. Croatian traditional heritage online: examples of good practice

Based on the survey of the entire Croatian heritage online domain one may argue that the examples of communication of traditional heritage via the web are still scarce and mainly the work of creative individuals and associations, and in a smaller measure of museums or similar institutions. We will show examples of good practice, and in the annex we will be giving a list of all the websites where you can find content related to traditional Croatian heritage.

3.1. *Ecomuseum Batana House - Casa della batana, Rovinj*

The website of the ecomuseum Batana House (<http://www.batana.org>), opened in 2004, clearly projects the goal of the project - "to get through the story of Batana by opening large and small windows with views of the large and small histories and traditions of Rovinj and its inhabitants" (Ratković 2005: 311). In that it stands out among the Croatian museum's website.²⁶ Namely, not only does it deliver essential information about the museum, but it also delivers a coherent, 'scenic' story about the traditional Rovinj vessel connecting places, memories and identity. Although many consider the web a non-place, this website is an example of local specificity and it has successfully mapped the UNESCO pillars that support the learning so we can 'live together' and 'be'.

The project of founding ecomuseums in Croatia continues with the concept of a permanent future display of Ecomuseum of lace and lacemaking in Lepoglava²⁷, which was presented mid-February 2009 in Lepoglava. "In the part outside the museum walls Ecomuseum would cover the lace festival, the routes of lace, children's lace park, Lace garden, a virtual museum of lace on the web." (Gumbas 2009: 15) Therefore,

²⁶ The website was set up in 2006 and in the same year it won the Oscar, a national prize awarded by the jury of VIDI magazine as the best site in the category of science, education and culture.

²⁷ The authors of the project are Marija Kukec and Dragana Lucija Ratković from the company Muze Ltd. from Zagreb, which has implemented the ecomuseum project Batana House, and Dr. Tihana Petrović Leš, head of the Department of Ethnology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.

what is particularly pleasing in this is the plan to present the Croatian lacemaking tradition in the online domain.

3.2. *Drago Muvrin 's collection of traditional African art*

A digital collection, produced within the framework of “Donations to the city of Zagreb online” of the Museum Documentation Center, in collaboration with the Ethnographic Museum in Zagreb and Drago Muvrin and published in the second half of 2010 (<http://www.muvrin.mdc.hr/hr/>), contains objects of African art collected by architect Drago Muvrin and donated to the City of Zagreb in 1999: sculptures (76), masks (29), utility and decorative objects (75) and music instruments (23). Objects were presented with pictures, which can be magnified and rotated and with a classical label with basic information and brief descriptions.

Answers to questions about the donors’ meeting with Africa and the emergence of collections, a virtual walk through the collection set in the donor’s flat²⁸, sound recordings of African instruments and musical contributions, which were composed by Nenad Kovačić add value to the digital collection and thus the media experience of the collection is more complete. The website is bilingual (Croatian / English), and browsing collections is possible through the four categories mentioned above and images of objects within each category. Consequently, this is not only the digital collection but also a virtual exhibition.²⁹

Since the donor is under the terms of the deed contract “required to allow access to the collection for the cultural and scientific staff of institutions and experts and scholars” (Mihalić 2008: 122), but not to the general audience, this way of presentation makes the collection accessible to everyone, and much earlier than it may one day be exhibited at the Ethnographic Museum in Zagreb.

Croatian museums do not invite users to share their ideas or knowledge on heritage with museum staff and the wider community. The communication is one way - from curators to the user as a passive consumer of the offered. The only Croatian example contrary to Walsh’s “unassailable voice” (Walsh 2010: 235)³⁰, in which users are invited to get into contact by email if they have different or additional information about museum objects, is actually located on the website of this collection.

²⁸ Collection is managed by the donor in his lifetime, and after his death or if he so requests, the collection will be handed over to the Ethnographic Museum in Zagreb (Mihalić 2008: 122).

²⁹ A virtual exhibition is a digital product that usually comes from a careful selection of digital collections of digital objects by linking an idea, theme, concept or a relational schema that corresponds to the question: why should all these digital objects be found on the same exhibition? A virtual exhibition can only speak if there are objects that illustrate the theme of the exhibition related to the story, or some other conceptual scheme of their relationships. “An exhibition has a tight connection between its idea, objects, and script that ties them all together.” (Kalfatovic 2002: 3)

³⁰ In his famous and often quoted essay from 1997 Peter Walsh lucidly announces that the web will change the official, “unassailable voice” of museums into a kinder, gentler, more interesting, inspirational and less pompous manner of addressing users.

Unfortunately, this is the only ethnographic collection available in the Croatian on-line domain, and it does not belong to the Croatian cultural space, but to the African (mainly Nigerian and Ghanaian).

3.3. A virtual exhibition of Slavonia, Baranja and Srijem – the springs of European civilization

A virtual version of the exhibition opened on April 24 2009 in Klovićevi dvori in Zagreb, was published online in May 2010. Virtual exhibition as a whole faithfully follows the concept of the actual exhibition, and its information and navigation architecture are modeled according to the physical setup of the exhibition premises in Klovićevi dvori.³¹ The ability to search by topics, the chosen fields (author, title, type, institution, material, dating) and the timeline was added. “The online catalog has included two thousand items from 22 museums and galleries of the five Eastern Croatian counties, a number of museums in Zagreb, the Croatian State Archives, the National and University Library, many libraries, church collections, archives, theaters, institutes and private collections.” (Kalle 2010: 35) The exhibition also includes ethnographic materials (traditional and handicraft economy, housing, clothing and rustic life), and is available at <http://www.bastina-slavonija.info/>, in Croatian and English versions.³²

3.4. Croatian traditional instruments

The website contains pictures, descriptions and sound recordings of traditional Croatian musical instruments, and it was designed and was published in 2000 by Stjepan Večković, musician, musical instrument builder, a soloist of “Lado”, the head of the Croatian Bagpipe Band and founder of the Center for Traditional Instruments (2007). It describes and visualizes with images the Croatian traditional instruments: double-reed, bagpipe, gunge, mih, sopile, roženice etc. Number of objects: 25; Languages: Croatian, English; Searching: list. Network address: <http://www.hrvatska-tradicijska-glazbala.com/>

3.5. Virtual museum of the traditional music of Međimurje

Virtual museum of the traditional music of Međimurje, an original project by Lidija Bajuk, is one of the few examples of online dissemination of knowledge in the field of

³¹ Jennifer Trant considers that a direct transposition of navigating through a physical space to navigation through a network or an information space may be less successful in the clear communication of content or context (Trant 1997: 22-2).

³² Croatian heritage institutions rarely use the web as a medium of presentation of virtual exhibitions. In addition to the exhibition Slavonia, Baranja and Srijem – the springs of European civilization, we find *Treasure of the National and University Library* (http://www.nsk.hr/virtualne_izlozbe.aspx), an exhibition of the Print Collection of NSK *From Klović and Rembrandt to Warhol and Picelj* (<http://graficka.nsk.hr/>) and three virtual exhibitions of the Library of Zagreb: Ivana Brlić Mažuranić (<http://kgzdz.arhivpro.hr/kgzdzlozba/>), Marija Jurić Zagorka (<http://www.arhiva.kgz.hr/zagorka/ulazna.html>) and *Zagreb on the threshold of the modern era* (http://kgzdz.arhivpro.hr/moderno_doba/)

Croatian traditional music. Lidija Bajuk started to deal with Međimurje traditional music in the nineties of the 20th century, beginning a process of styling and performing it in an entirely new way, and in 2009 she launched the virtual museum. The rich printed and pictorial content processes the motifs and themes of the Međimurje traditional music, dance, musical instruments, musical groups, melographers, performance, style, etc. It also shows the natural and ethnographic characteristics of Međimurje, its history and spirituality. When she communicates the Međimurje music Lidija Bajuk uses different methods and facilities to help establish the identity of the tourist region, creating a well-designed digital product with the goal to educate about and to preserve the diversity and identity and, ultimately, to aid with the profiling of the regional heritage offer. A database of musicians and discography is in preparation. Languages: Croatian; Searching: category list. Network address: <http://mtraditional.com/>.

“The Međimurje music, building a “rating “in the previous period among various reference groups and, ultimately, the public as a general reference group, has achieved significant results in communication of Međimurje with its surroundings. It has proved to be an excellent communication channel which communicates many connotations, an emotional charge, different meanings, etc. (Blagus 2010: 84)

Aware of the potential of the Međimurje traditional heritage, especially musical, Lidija Bajuk believes that a virtual museum of the Međimurje traditional music is only the first step towards establishing a physical museum as a crowning place where all the signs of identity would be networked,: “I keep repeating that foreigners will not come because of Selnice pikač, zlevanka or Svetomarska lace. Personally I am very attached to all these signs of identity, but there must be some umbrella to network it all.” (Novosel, Španiček 2010: 4)

3.6. Glagolitic singing in the diocese of Šibenik

The Croatian Cultural Association “Heritage Sung”³³ has created a website in 2009 dedicated to the Glagolitic singing, a protected Croatian intangible cultural heritage. Along with images of the customs of the parishes of the diocese of Šibenik, and the history of Glagolitic singing as specific components of the Croatian liturgical singing in the Western Church rite, numerous multimedia contents - audio (35) and video (4) and digitized publications (5) are available on the site. Number of objects: 44; Languages: Croatian, English; Searching: category list, full text. Network address: <http://www.pjevanabastina.hr>

³³ The association was established in 2005 with the aim of the research, preservation and nurturing of origin and characteristics of Croatian singing heritage. So far they have issued five sets of media (books, CD, DVD) dedicated to the historical, spiritual singing heritage of parishes Lišane, Vodice, Šepurine, Stankovci and Zaton.

3.7. *Virtual communities in the domain of traditional heritage*

A few examples of virtual Croatian communities³⁴ that preserve and communicate the traditional heritage are found outside the institutional heritage community. They are driven by creative individuals who form associations in order to preserve and present tangible and intangible heritage, and assemble virtual communities around common interests and themes. Virtual communities that preserve their own memory and identity are the best way of approaching the definition of ecomuseum by Georges-Henri Rivière in 1980, who described them as a philosophy of “limitless variety,” suggesting that an “Ecomuseum is whatever the community wants it to be” (Davis 2005: 370).

3.7.1. *The project Conservation of the Vlach and Žejane language*

The project Conservation of the Vlach and Žejane language was launched by dr. Zvezdana Vrzić in 2005. “She has been living in America for twenty years– she currently teaches at New York University and was motivated to the research by her childhood, stories of her grandmother in the Vlach language.” (Radić 2009) Around 200-300 native speakers are estimated to live in New York, while in the villages of Istria (Žejane, Nova Vas, Šušnjevića, Jesenovik, villages around Kršan), about 250 people are using this endangered language (Marghescu 2009: 593).

The website of the project was created to present the Vlach and Žejane (a.k.a. Istro-romanian) language to a wider audience. It is a part of the effort to comprehensively document this endangered language. In 2007 the project was expanded to include Croatia, which was achieved through the cooperation of the Association for research and documentation of the languages and culture of Istria and Kvarner “Traces” and the Ethnographic Museum of Istria. That same year, on September 27 the Istro-romanian speech was included on the List of protected assets of intangible cultural heritage of the Ministry of Culture. The website of the project was announced in June 2010. Authentic records of the lifestyle, the history of the locality and the knowledge stored in the language and transferred by it - in the words of native speakers - serve as a virtual link to the members of displaced communities in preserving and documenting their language, history and culture and education, data collection and digitalization of materials essential for the language and the community. The project has recently prompted the establishment of the local residents associations which aim to conserve the local language and culture - Association ‘spod Učka’ (in Šušnjevića) and the Association Žejane (in Žejane).³⁵ The digital collection includes text, images, audio and video, and is organized into four thematic units: Community Voices, Learn,

³⁴ The term ‘virtual community’ is attributed to Harold Rheingold in 1993. He wrote a book under the same title. According to Rheingold, “Virtual communities are social aggregations that emerge from the Net when enough people carry on those public discussions long enough, with sufficient human feeling, to form webs of personal relationships in cyberspace” (Rheingold 1993).

³⁵ From e-mail from dr. Zvezdana Vrzić addressed to the author of the article on Feb 8 2011. This is an example of how the web, as a non-place, not only encourages the creation of virtual communities, but also real, offline communities.

Library resources, Participate and Communicate. Number of items: 388 (and growing); Languages: Croatian, English; Searching: category list, full text. Network address: <http://www.vlaski-zejanski.com/>

Disappearance of many traditional processes in the local community - music, language, customs, crafts, children's games, etc. - is inevitable, and this way of preserving and communicating via the web is an example of good practice of collection and documentation of intangible cultural heritage.³⁶

3.7.2. The website of Istro-Romanians in Croatia

This is another website dedicated to preserving the identity of the Istroromanian community and the presentation of their language and culture to a global audience. It was started by Bogdan Banu³⁷ in 1999 with the aim of making a presentation of Istroromanian culture and establishing a location on the web from which all online content related to the life and culture of Istroromanian community would be approached. The website presents a rich bibliography, pictures and sound material, poetry, stories of community members³⁸, etc. Although the site is not within the Croatian online domain, it is worth mentioning here as another example of how creative individuals can certainly contribute to the preservation and promotion of endangered intangible heritage, and how personal initiatives can serve as role models for often slow institutions. Number of items: 147 (growing); Languages: English, Istroromanian; Searching: category list. Network address: <http://www.istro-romanian.net/>.

³⁶ It is surprising that the Croatian Cultural Heritage portal (<http://www.kultura.hr>) and the site of the Ethnographic Museum of Istria (<http://www.emi.hr>), partners of the Association "Traces", provide no link to this extraordinary project. During 2009 and 2010, under the program of protection of intangible cultural heritage, the Ministry of Culture awarded the Ethnographic Museum 50.000,00 kn for the protection of Istroromanian speech (Approved Programs of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=29>). When the Croatian Prime Minister Jadranka Kosor visited Bucharest in January 2011, one of the topics discussed was the Istroromanian community in Istria. Romanian Prime Minister Emil Boc explained that "the Istroromanian dialect is one of the four dialects of Romanian language and asked Croatia to assist in its preservation, because it is threatened with extinction" (Lipovac 2011: 2). We do not know what the Prime Minister replied to her Romanian counterpart, but if she mentioned that the Croatian Ministry of Culture has helped conservation projects of Vlach and Žejane language, it would certainly be found in the newspaper report. Has anyone from the Ministry of Culture prepared this fact for the Prime Minister before the trip?

³⁷ Bogdan Banu arrived in the student exchange program to the United States where he graduated from Brigham Young University in Utah. Although not a professional linguist, historian or anthropologist, from his interest in preserving his own identity and the identity of the community from which he came this website has been born, worthy of attention. Today he lives and works in Washington.

³⁸ Although not explicitly stated in the UNESCO Convention on the protection of intangible cultural heritage, personal stories that explain life situations, events and experiences are identified and collected as a significant segment of the intangible cultural heritage (Solanilla 2008: 105).

3.8. Other online sources for the study of Croatian traditional heritage

Although the traditional heritage is preserved, documented and communicated primarily by museums, cultural and artistic associations, institutes for ethnology and folklore, materials related to the locality and identity of local communities are collected in heritage institutions and other related institutions. Public libraries have a legal obligation to collect and keep local collections which provide valuable resources for researching their locality, including the traditional heritage. Today 211 public libraries and 147 local heritage collections are registered in Croatia (Tošić-Grlač 2009: 2). On 20 independent websites of public libraries (out of 63) we find digitalized selected items from local collections. Traditional heritage is communicated only by City Library Pula (<http://vizz.gkc-pula.hr/>) – with a digitalized issue of the Croatian folk songs from the area.

Other sources for the study of traditional heritage can be found on the Digital repository of the Croatian Academy of Arts and Sciences (<http://hazu.arhivpro.hr/>), which contains the Almanac of folk life and customs and in the the digital library of the Faculty of Philosophy in Zagreb (<http://dzs.ffzg.hr/>), which contains 65 oral folktales.

4. Untapped opportunities of ‘storytelling’ on the Web

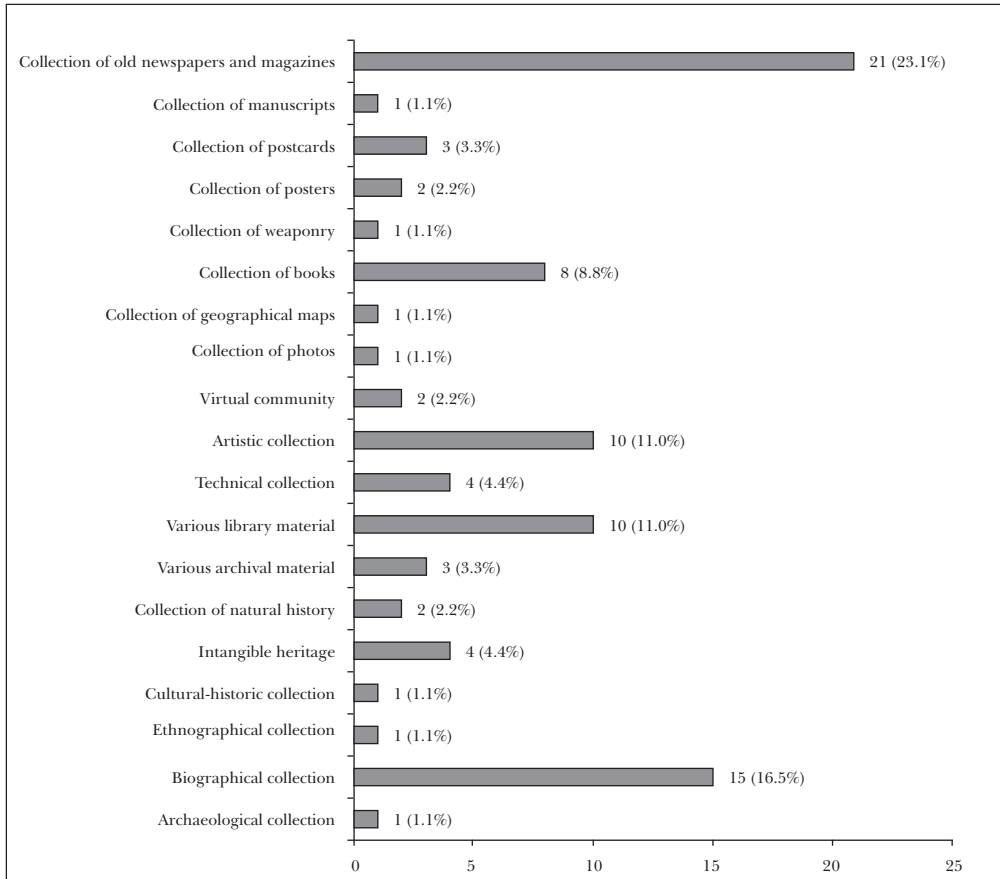
The Croatian online domain presents 91 digital heritage collections: 5 archival (5.5%), 39 librarian (42.9%), 19 museums (20.9%) and 28 other collections (30.8%).³⁹ Figure 6 shows the typology of online collections by type of source materials. As the graphic shows, online collections that communicate traditional heritage - the ethnographic material and intangible heritage - make up only 5.5% of collections on the web. For a country with 85 protected intangibles cultural treasures, of which ten are on UNESCO’s list⁴⁰ – that is not enough.

It should be noted that all these digital collections reflect the logic of the database, and a database is not the most suitable medium for ‘storytelling’. Browsing and searching the digital collections of objects (records in the database) does not allow real access to knowledge. Alfredo M. Ronchi thought that a database “is not sufficiently successful in communicating intangible traditional heritage” (Ronchi 2009: 25). Lev Manovich will go a step further and declare a database and stories “natural enemies”. “As a cultural form, the database represents the world as a list of items [...] In contrast, a narrative creates a cause-and-effect trajectory of seemingly unordered items (events).” (Manovich 2001: 225).

³⁹ These are collections of individuals - collectors, of associations, universities, publishers, companies, etc.

⁴⁰ Already with seven phenomena entered in 2009 on the UNESCO list of intangible cultural heritage (St. Blasius festival, two-part narrow intervals of Istria and the Croatian littoral, traditional wooden toys from the area of northwestern Croatia, annual spring procession of Queen or ljelje from Gorjani, procession “Za križen” on the Hvar island, bell-ringers from the Kastav area and lacemaking in Croatia), Croatia found itself in fourth place in the world and first in Europe (Salopek 2009: 6). In 2010 Alka, gingerbread craft in the northern Croatian and ožkanje were added to the list, <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011#results>, (Apr 4 2011)

Figure 6 Typology of online collections by type of material

Eilean Hooper-Greenhill points out the key role of storytelling in the communication of heritage.

“In the modern age, it was to be no longer enough for material things to present themselves on a table of knowledge: the way in which things would be understood was in their relationship to man [...] The stories of man, life, and civilisation were to become more important than the physical identities of material things. The basic structures of knowledge of the modern episteme are totality [...] Knowing and knowledge have become three-dimensional, all-involving, and all-encompassing. The main themes of knowledge are people, their histories, their lives, and their relationships.”(Hooper-Greenhill 1995: 198)

Rather than displaying unrelated museum objects, it is better to tell stories about culture, the historical context, important people, places, events, local traditions, intangible heritage etc. Museum objects should be the backbone of such stories. “Now

the idea is to tell a specific story, and objects are gathered as they relate to the story.” (Hooper-Greenhill 1995: 206).

Web allows the layering of content, presentation of different interpretations, linking different sources and different media (text, sound, moving and static images, animations, 3D presentations). Theory and practice of cybermuseumology is based precisely on these features of the web. Its main task is the communication of knowledge using new technologies (Langlais 2005: 74).

In the communication of knowledge about heritage the most important things are ideas and concepts. Only on the basis of good ideas and concepts a good story can emerge. It is always better to have a few good stories than a ‘thin’ set of data about each museum object. ‘Raw’ information will not by itself bring success to the museums. Also the sum of ‘raw’ information will not bring greater success, but only a more complex and richer narrative structure in which the knowledge is recorded about a particular topic.

The power of a culture is derived from the power of the story it is able to tell. Guy Hermann rightly concludes: “If the web is the greatest storytelling medium ever invented, and museums are storytelling institutions, then the web must be the greatest medium ever invented for museums.” (Hermann 1999). And without a story, that is, the wider cultural and historical context of museum collections and individual items, their online catalogs, even though intellectually important, would be emotionally meaningless for most users, giving them, like the library online catalog, only basic information about the collection that the museum owns.

5. Conclusion

New information and communication technologies have transformed all aspects of communicating cultural heritage. Digital communication of heritage, like any cultural-historical phenomenon, is not formed out of vacuum. It is the product of past and current thinking about the organization, storage and communication of cultural heritage with the aim of creating and maintaining personal and collective memories and identities. The key features of new information and communication technology in comparison to the older mediums is the ability to integrate different media and content, processing large amounts of information at higher speeds and connections of users and heritage, regardless of the space-time constraints.

New information and communication technologies have brought new responsibilities to heritage institutions. Communicating heritage is in conjunction with the basic tasks of heritage institutions: the collection, preservation, research and documentation of material. Heritage institutions are dependent on computer technology in all those segments of their work. Application of new technologies in ALM institutions opens the space for new forms of communication with users. New paradigms of communication encourage new creative expressions of heritage experts and the creation of new digital cultural assets.

The conducted study shows that digitalization projects have not significantly linked Croatian heritage institutions, both to each other and with the end users. Also, Croatia is still not sufficiently developed to communicate the cultural heritage in digital form, as a critical discourse by applying new technologies when communicating heritage, and no research has encompassed the entire offer of Croatian heritage online domain thus far.

The international distribution of one's own heritage is important for its contribution to cultural diversity and promotion of national, regional and local cultural identity. The less communicated heritage is, the less important it seems. Research of the Croatian heritage online domain shows that Croatian museums, in most cases, design and form their website for their own promotion, and not to promote heritage they have in their care. In relation to art and natural history collections, ethnographic collections are completely ignored in the online domain, with the exception of the Collection of traditional African art of Drago Muvrin. Websites devoted to intangible heritage are the work of creative individuals and associations.

It is necessary to stimulate the digitalization of Croatian content, whether it is of national or regional or local importance, to promote the cities and regions. With an impressive number of intangible cultural heritage on UNESCO's list Croatia is situated at the very top of the world, but we're still waiting for this treasure to be adequately presented on the Internet.

Appendix. Croatian traditional heritage on the Internet⁴¹

1. Road of tradition, the Association "Međimurske roke", Lopatinec, <http://www.medjimurske-roke.hr>, 2008
2. Ethno-workshop Čehulić, Kravarsko, <http://www.etno-cehulic.hr>, 2004
3. Ethno-house "Štefanek", Lepoglava, <http://www.lepoglavskacipka-stefanek.hr/>, 2010
4. Ganga, Tomislav Matković, Imotski, <http://www.ganga.hr/>, 2002
5. Glagolitic singing in the diocese of Šibenik, Croatian Cultural Association "Heritage sung", Zagreb, <http://www.pjevanabastina.hr>, 2009
6. Mountain Fairy - multimedia reading room, the Association of the youth of Lanišće (Istria), <http://www.gorska-vila.com/>, 2008
7. Gromiščina zemja, Association "Gromiščina zemja", Čavle, <http://www.gromiscina-zemja.hr>, 2005

⁴¹ The title and the owner of the website, the network address and year of publication are listed. Data on the year of publication was collected in telephone contact with the owners. All websites were last accessed on April 14th 2011.

8. Croatian folk music instruments - a private collection of Krešimir Galin, Zagreb, <http://www.hrvatska-narodna-glazbala.com/>, 2005
9. Croatian traditional instruments, Stjepan Večković, Zagreb, <http://www.gajde.com/>, 2000
10. Istrian dictionary, Histria Croatica CASH doo, Pula, <http://www.istarski-rjecnik.com/>, 2007
11. Istroromanians in Croatia, Bogdan Banu, Washington, <http://www.istro-romanian.net/>, 1999
12. The original Croatian souvenir Klikić, Cernik, <http://www.klikic.hr/>, 2006
13. The dishes of Croatian intangible cultural heritage, the Croatian Food Agency, Osijek, http://www.hah.hr/tradicionalna_jela.php, 2007
14. Umbrellas Cerovečki, Zagreb, <http://www.kisobrani-cerovecki.hr/>, 2005
15. Batana House - Casa della batana, Rovinj, <http://www.batana.org/>, 2006
16. Lepoglavska lace, Lace Cooperative Lepoglava, Lepoglava, <http://www.lepoglavska-cipka.hr/>, 2010
17. Licitar - warm heart of the Croatian people, Licitar - studio for the design and production of items for decoration and keepsake, Zagreb, <http://www.licitar.hr/>, 2009
18. Pottery Gjerek, Turčin, <http://loncarstvo.hr/>, 2007
19. Pottery Magdalenić, Mihovljan, <http://www.stari-zanat.hr/>, 2001
20. Pottery VAL, Petrinja, <http://loncarstvo-val.com/>, 2010
21. Gingerbread-waxwork Crafts "Arko", Samobor, <http://www.medicarna-arko.hr/>, 2009
22. Gingerbread Oslaković, Samobor, <http://www.medicarna-oslakovic.hr/>, 2008
23. Mill Road, Environmental organization Lipa - EOL, Čakovec, <http://www.eol.hr/>, 2008.
24. Preservation of Vlach and Žejane language, dr. Zvezdana Vrzić and Association "Traces," <http://www.vlaski-zejanski.com/>, 2010
25. Opanci Kruh Vuk, Ivanić Grad, <http://www.opanci-obuca.com/>, 2005
26. Pag lace, the Association of Pag lace makers "Frane Budak," Pag, <http://www.paskacipka.hr/>, 2009
27. Popović mill, Nadia Deljan, Delnice, <http://www.popovicev-mlin.hr/>, 2008
28. The fishing association for traditional fishing "Hanja", Repušnica, <http://www.ruhanja.hr/>, 2009

29. Rovinj bitinade, Open University of Rovinj and the Italian Community of Rovinj, <http://www.bitinade.eu/>, 2011
30. Sinjska Alka, Alka Chivalrous Society, Sinj, <http://www.alka.hr/>, 2008
31. Starogrojski paprenjok, Branka Visković, Zagreb, <http://paprenjak.com/>, 2010
32. Waxwork-gingerbread craft "Slavica" Klenovnik, <http://licitarskosrce.com/>, 2007
33. Traditional crafts of craftsman Tomo, Globočec, <http://www.majstor-tomo.net/>, 2010
34. Traditional Crafts of family Čolakovac, Gradište, <http://www.tradicijski-obrt.com/>, 2007
35. With Ganga and Bukara, The Club of Cista Velika and friends, <http://uz-gangu-i-bukaru.com/>, 2010
36. Virtual museum of the traditional music of Međimurje, Lidija Bajuk, <http://mtraditional.com/>, 2009
37. A collection of traditional African art of Drago Muvrin, Museum Documentation Center, Zagreb, <http://www.muvrin.mdc.hr/>, 2010
38. Golden weaving ... Slavonian symbol from ancient times, Ružica Raković-Smiljanić, Osijek, <http://www.zlatovez.com/>, 2006

Sources

Directory of museums in the Republic of Croatia, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-muzeja/?prikazi=adresar> (Jan 17 2011)

Directory of religious communities, <http://www.mdc.hr/hr/muzeji-u-hrvatskoj/hvm-pregled-muzeja/adresar-zbirki-vjerskih-zajednica/?prikazi=adresar-c> (Jan 17 2011)

Database of legislative search engine CADIAL, <http://cadial.hidra.hr/> (Jan 22 2011)

Culturenet - Croatian Cultural web Center, <http://www.culturenet.hr/> (Apr 12 2011)

State Archives in Croatia, <http://www.arhiv.hr/hr/drugi-arhivi/fs-ovi/arhivi-hrvatska.htm> (Jan 17 2011)

Croatian cultural heritage, <http://www.kultura.hr> (Apr 12 2011).

Croatian folklore, <http://www.hrvatskifolklor.net/> (Feb 22 2011)

List of Protected assets of intangible cultural heritage of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (Apr 12 2011)

Museum Documentation Center, <http://www.mdc.hr> (Apr 12 2011)

The register of museums and the museums, galleries and collections within the institutions and other entities of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212> (Feb 8 2011)

Approved programs of the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=29> (Feb 10 2011)

Portal of public libraries, <http://www.knjiznica.hr/> (Jan 17 2011)

Register of Associations of the Republic of Croatia, <http://www.appluprava.hr/RegistarUdruga/> (Jan 17 2011)

The Court Register of companies in the Republic of Croatia, <https://sudreg.pravosu-dje.hr/Sudreg/index.jsp> (Jan 17 2011)

Šojat-Bikić, Maja, 2011. Croatian cultural heritage on the Internet (HKBI), personal database

Register of libraries by the Ministry of Culture, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202> (Jan 17 2011)

Translated by: Tomislav Redep